

und Zeichnung S. Plešmíd, 2018).

Abb. 12: Malinec – Speicher bei Nr.-Konskr. 21, Leistentür der Kammer, zeichnerische Dokumentierung, Details 1:1 (Aufnahme und Zeichnung S. Plešmíd, 2018).

Abb. 13: Kavrlik (Gaierle, Bez. Klatovy [Klattau]) – Bauernhof Nr.-Konskr. 2, Wohnhaus, Ostansicht (Foto S. Plešmíd, April 2012).

Abb. 14: Kavrlik – Bauernhof Nr.-Konskr. 2, zeichnerische Dokumentierung des Innenfensters in der Mittelachse der Giebelfront (Aufnahme und Zeichnung S. Plešmíd, 2012).

Abb. 15: Kavrlik – Bauernhof Nr.-Konskr. 2, zeichnerische Dokumentierung des Außenfensters in der Mittelachse der Giebelfront (Aufnahme und Zeichnung S. Plešmíd, 2012).

Abb. 16: Kavrlik – Bauernhof Nr.-Konskr. 2, zeichnerische Dokumentierung des Fensters in der nördlichen Achse der Giebelfront (Aufnahme und Zeichnung S. Plešmíd, 2012).

Abb. 17: Lisov (Bez. Pilsen-Süd) – Bauernhof Nr.-Konskr. 16, Wohngebäude, Westansicht (Foto S. Plešmíd, Juli 2013).

Abb. 18: Lisov – Bauernhof Nr.-Konskr. 16, Wohngebäude, zeichnerische Dokumentierung der Fensterlade, Ansichten, Grundriss 1:10 und Schnitte 1:1 (Aufnahme und Zeichnung S. Plešmíd, 2013).

Abb. 19: Lisov – Bauernhof Nr.-Konskr. 16, Wohngebäude, zeichnerische Dokumentierung der Fensterlade, Außenseite des Flügels, Detail der Ausschmückung 1:1 (Aufnahme und Zeichnung S. Plešmíd, 2013).

Abb. 20: Lisov – Bauernhof Nr.-Konskr. 16, Wohngebäude, zeichnerische Dokumentierung der Fensterlade, Detail vom Metallbeschlag 1:1 (Aufnahme und Foto S. Plešmíd, 2013).

Übersetzung J. Noll

## POZNÁMKY KE VZNIKU KŘÍŽOVÉ CESTY DUŠANA JURKOVIČE NA SV. HOSTÝNĚ A PROBLÉMY JEJÍ OBNOVY

ANNA GROSSOVÁ

**Comments on the Origin of the Stations of the Cross Made by Dušan Jurkovič on Mount Hostýn and the Problems of Their Renewal**

The new Stations of the Cross was the only implementation of Jurkovič's grandiose architectural and urban concept of the entire pilgrimage area on the top of Mount Hostýn in 1903; however, it did not completely adhere to Jurkovič's design and it was not supervised by him. This study summarises a number of yet unpublished facts that occurred during the construction and that were discovered during the expert supervision of the restoration of Köhler's mosaic paintings installed on this Station of the Cross which began in 2009 and is still in progress. Although only a fragment remained of Jurkovič's idea, it is an exceptional undertaking that is beyond any structures of this kind which have been built in the Czech lands.

**Key words:** Dušan Jurkovič – Society of Jesus – Hostýn – Stations of the Cross – Art Nouveau

Z velkoryse pojatého Jurkovičova architektonického a územního konceptu z roku 1903, řešícího úpravu celého poutního areálu temene hory Hostýn, byla realizována pouze tzv. nová křížová cesta; ne však zcela podle jím vypracovaného projektu a pod jeho dohledem. Tato studie je shrnutím řady dosud nepublikovaných skutečností, nastalých při její výstavbě, nalezených v souvislosti s odborným dohledem restaurování Köhlerových mozaikových obrazů



Obr. 1: Chvalčov (okres Kroměříž), stará křížová cesta na Svatém Hostýně (všechny snímky A. Grossová, 2019, není-li uvedeno jinak).

této křížové cesty, započatým v roce 2009 a trvajícím dosud. I přesto, že z Jurkovičovy představy zůstalo pouze torzo, jedná se o zcela výjimečný počín, vymykající se veškerým stavbám tohoto účelu, vybudovaným na našem území

**Klíčová slova:** Dušan Jurkovič – Tovaryšstvo Ježíšovo – Hostýn – křížová cesta – secese

Můj zájem o historii křížové cesty na Svatém Hostýně vyvolal již pouhý pohled na její nevšední vzhled i koncepci, střídaný silicím dojmem, že se jedná o část většího nedokončeného projektu. Archivní průzkum, vynucený odborným dohledem restaurování keramických mozaikových obrazů Jano Köhlera a firmy RAKO, pak odhalil řadu dosud veřejně neznámých poznatků souvisejících s její výstavbou. Zmínky o komplexnosti Jurkovičova návrhu úpravy poutního areálu Svatého Hostýna, včetně základních informací o této nové křížové cestě, nechybí v žádné z jeho monografií,<sup>1)</sup> ani v pracích regionálních amatérských historiků.<sup>2)</sup> Dosud však chybí publikace, potížeji provázeného příběhu jejího vzniku a důvodů, proč ani po patnácti letech trvající výstavby nebyla nikdy zcela dokončena.

S realizací poutního areálu na temeni hory Hostýn započalo Družstvo svatohostýnské, založené roku 1881,<sup>3)</sup> které se svolením barona Laudona vystavělo na jeho pozemku řeholní dům, sloužící stále duchovní správě, již se v roce 1887 ujalo Tovaryšstvo Ježíšovo.<sup>4)</sup> Na činnost Družstva navázal spolek *Matice svatohostýnská*, ustavený roku 1895, rozhodnutý „povznášeti poctu bl. Panny



Obr. 2: Otto Zeman, projekt pro jedno zastavení staré křížové cesty ze srpna 1900 (MZA, fond E 26).

Marie, křísiti, obnovovati a zvelebovati sv. památky na sv. Hostýně, zvyšovati pobožnosti v kostele i mimo kostel; zabezpečovati tamní duchovní správu i rozmnožovati přísluhu kněžskou v poměru k nastalé potřebě<sup>5)</sup> a uspokojovat fyzické potřeby poutníků.<sup>6)</sup> Následujícího roku vykoupil spolek od barona Laudona celé temeno Hostýna a započal s postupným budováním územního komplexu,<sup>7)</sup> do něhož později přibyla i tzv. nová křížová cesta – dílo architekta Dušana Jurkoviče.

## NESNÁZE VZNIKU TZV. NOVÉ KŘÍŽOVÉ CESTY HOSTÝNSKÉ

Většinu prvních hostýnských staveb pro Matici a jezuitský řád navrhl i realizoval místně úspěšný stavitel

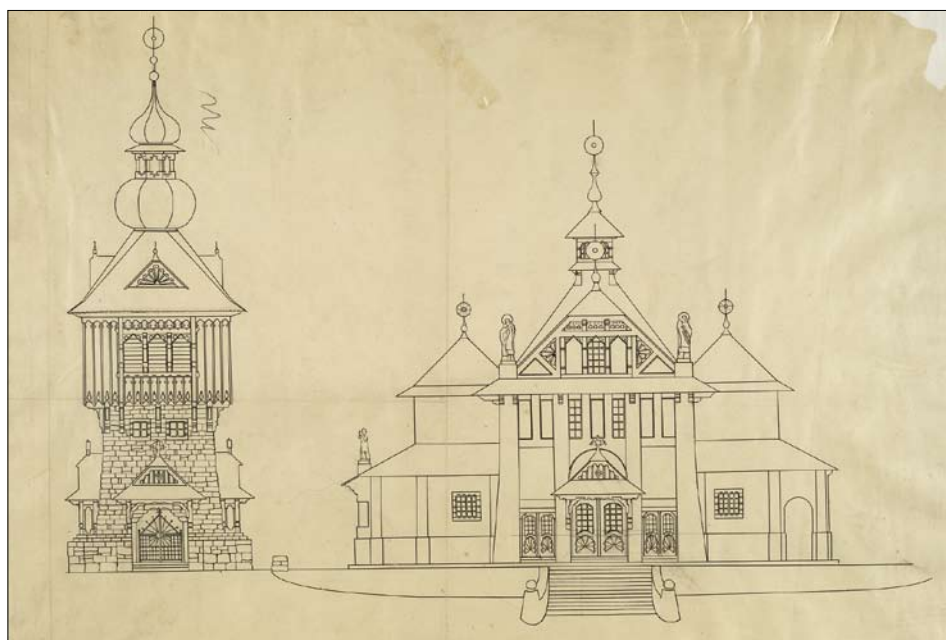




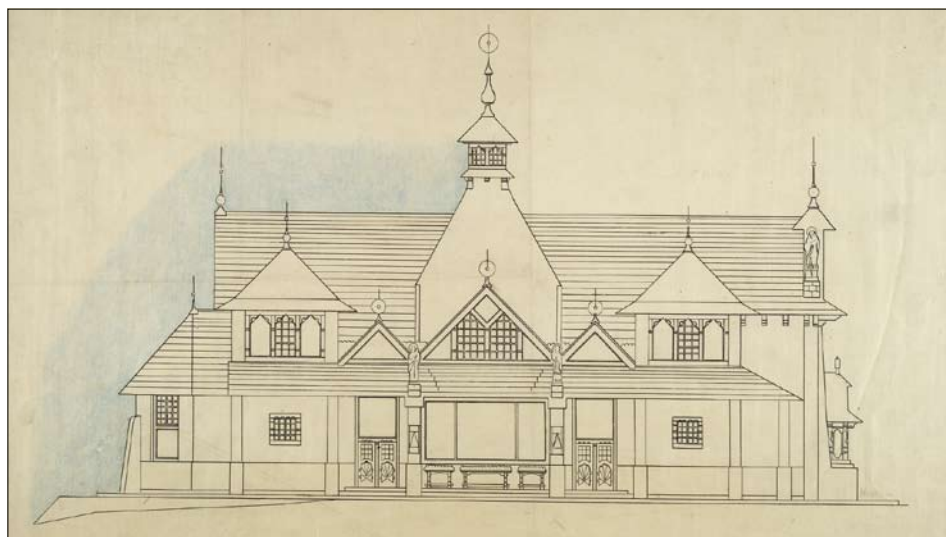
Otto Zeman z Bystřice pod Hostýnem, jenž, věren vlivu stylového eklekticismu 19. století,<sup>8)</sup> vybudoval v neoklasicistním duchu třináct objektů tzv. staré křížové cesty, ideově i formálně navazujících na svou starší realizaci z roku 1890, kapli sv. Jana Sarkandra, vzniknuvší adaptací polorozbořené barokní kaple sv. Jiljí.<sup>9)</sup> Jednotlivá zastavení podoby klasického (antického) římského edikula vyplňují kolorované reliéfy, zobrazující vždy příslušný výjev z *via crucis*, vsazený do řezaného dřevěného profilovaného rámu. První dvě a poslední tři z nich jsou umístěny do mělkých kaplí, vzezřením inspirovaných různými historickými styly, vycházejícími z antické i pozdější křesťanské chrámové architektury. Tento disharmonický celek, nápadný svým formálním nesouladem, taktéž působí (podobně jako nová křížová cesta) dojmem jisté nedokončenosti a navozuje přesvědčení, že se u zbývajících osmi zastavení, z nám neznámého důvodu, upustilo od jejich obeštavení kaplemi.

Trojice dochovaných plánů signovaných Otto Zemanem, uložených v Moravském zemském archivu v Brně, dokládá, že projekt staré křížové cesty byl vypracován během srpna 1900.<sup>10)</sup> Kronika stanice Tovaryšstva Ježíšova na Svatém Hostýně (od roku 1905 rezidence)<sup>11)</sup> časově vymezuje její vybudování dvěma následujícími lety. Figurální reliéfy zhotovil „Domini Trautner“, profilované rámy pozlatili řádový bratr František Pullmann SJ a malíř František Přechek z Bystřice pod Hostýnem, figurální malby na stěnách kaple prvního a druhého zastavení jsou dílem místního malíře (Ludvíka) Žúrka.<sup>12)</sup>

Stará svatohostýnská *via crucis* však neodpovídala estetickým nárokům soudobého aktivního římskokatolického společenství. Časopisecká revue *Nový Život*, vydávaná moravským představitelem Katolické moderny, prostějovským farářem P. Karlem Dostálem-Lutinovem (1871–1923), zveřejnila již v roce jejího posvěcení – 1902 – příkře kritický text, hodnotící nízkou úroveň Zemanových staveb i výtvarných prací ostatních lokálních umělců: „Umění na Hostýně je velmi poskrovnu. Již malby v kostele jsou řemeslné,<sup>13)</sup> tak že by se nehodily ani do lepšího kostelíčka vesnického, neřku-li do předního poutního chrámu moravského. Také veranda hotelu je oproti Jurkovičovým národ-



Obr. 4: Dušan Jurkovič, skica shromažďovací síně s novou zvonící, nedat. (foto SNA, fond Dušan Jurkovič, sign. B-8-II-17-14).



Obr. 5: Dušan Jurkovič, skica s pohledem na severní stranu shromažďovací síně s kaplí I. zastavení, nedat. (foto SNA, fond Dušan Jurkovič, sign. B-7-II-17-9).

ním pohádkám na Pustevnách stavbou přímo komisní. Ale horší je, že se celé téměř překrásného Hostýna znešvařuje nyní křížovou cestou, jejíž reliéfy jsou prací šablonovitou, a kaple, kterými se přikrývají, svou prostou, bezduchou hranatostí přímo urážejí. Každý venkovský stolař by mohl být jejich stavitelem. Jediná je hezounká, vzletná jako píseň: Románská kaplička blízko Rozhledny. Nemohly by se ostatní provést též v tomto slohu nebo ve slozích všech dob křesťanských, tak že by tu byla zároveň výstava křesťanské architektury?“<sup>14)</sup>

Nepříznivé ohlasy nakonec vedly tehdejšího superiora stanice Tovaryšstva Ježíšova P. Františka Zimmerhackla k myšlence „snést na Sv. Hostýn poklady umění, umění novodobého a českého.“<sup>15)</sup> Zřejmě on přizval na poradu výboru Matice svatohostýnské, konané 30. června 1903, Dušana Jurkoviče a dal podnět k vypracování regulačního plánu temene hory Hostýn, včetně návrhu a vytyčení nové křížové cesty.<sup>16)</sup>



Obr. 6: Dušan Jurkovič, rozvinutý pohled na jednotlivá zastavení z října 1903 – výřez s kaplemi XI.–XIV. zastavení (foto SNA, fond Dušan Jurkovič, sign. B-7-II-17-5).



Obr. 7: Chvalčov, nová křížová cesta na Svatém Hostýně, kaple XI.–XIV. zastavení.

Jurkovičovy kresebné návrhy – projekty kaplí křížové cesty i skici dalších staveb, týkajících se celkového územního plánu vrcholu Hostýna – se zčásti nalézají v jeho osobním fondu ve Slovenskom národnom archíve v Bratislavě<sup>17)</sup> a zčásti v Moravském zemském archívu v Brně. Zde je uložena i jeho písemná komunikace s hostýnskými superiory P. Františkem Zimmerhacklem (ve funkci 1898–1907), P. Antonínem Rejzkem (1907–1909) a P. Antonínem Ostrčilíkem (1910–1920), seznamující nás s problémy, jimž Jurkovič čelil v průběhu výstavby křížové cesty.<sup>18)</sup> Z těchto, i dalších archivních pramenů uložených v Brně je zřejmé, že někteří církevní činitelé Hostýna nepovažovali realizaci tohoto díla za nezbytnou (snad ji měli za příliš nákladnou), což do budoucna předznamenalo trvalé potíže při její výstavbě. Své pochybnosti o možnosti jejího uskutečnění vyjádřil i tehdejší jednatel Matice, pozdější olomoucký arcibiskup Dr. Cyril Antonín Stojan v „Jednatelské zprávě Matice svatohostýnské“ roku 1904 slovy: „Aby snad pozdější nějakou stavbou aneb přístavbou celek se nerušil, sestaven stavební plán od p. architekta Jurkoviče pro celý sv. Hostýn a do něho pojatý všechny stavby, kaple a sály, které snad by se mohly provést. Ovšem že to úloha na 20 ne-li více let.“<sup>19)</sup> Všechny důvody pokračujícího rezervovaného až nekonceptního jednání některých zúčastněných aktérů při následném budování jednotlivostí poutního areálu můžeme však svým dnešním pohledem jen těžko zcela objektivně posoudit.

Odpovědnou osobou, určenou Maticí k jednání a spolupráci s architektem Jurkovičem při realizaci generálního

plánu, byl již zmíněný superior jezuitské stanice na Svatém Hostýně P. František Zimmerhackel. Je jisté, že s ním Jurkovič konzultoval rozvrh a pojetí (ideový koncept) architektonické úpravy poutního areálu, a byl též tím, kdo potvrdil konečnou podobu nové křížové cesty tak, jak je zobrazena na skice – součásti polohopisu z října 1903 – zachycující v měřítku 1:100 „rozvinutý pohled na jednotlivá zastavení a seřadění jejich na pokraji lesa se spádem a stoupáním.“<sup>20)</sup> Skica je též nesporným

důkazem, že ani tento Jurkovičův projekt pro Hostýn nebyl zcela dokončen. Současná podoba je pouhým torzem původního konceptu, který architekt Dušan Jurkovič, s podporou superiora Zimmerhackela, vytvořil.

Východím bodem nové křížové cesty měla být shromažďovací síň, k jejíž vnější stěně, orientované ke zvoniči, umístil na středovou osu objektu mělkou předsazenou kapli I. zastavení, koncipovanou, tak jako i ostatní, pro čelné umístění trojdílného mozaikového obrazu, pod nímž vždy stojí trojice řezbou zdobených dřevěných klekátek. Následujících dvanáct, harmonicky sestavených na pozadí lesa podél náhorního svahu, je trojího typu. Kaple tvoří různé kamenné zdi s příslušnými mozaikovými výjevy, nesoucí masivní střešní konstrukce vetknuté do zdiva a nad zcela otevřeným prostorem před obrazy spočívající pouze na vertikálních trámech (podpěrách). Dekorativní střechy pokrývá barevná keramická krytina. Až na IV. a XI. zastavení se střídají dva typy, inspirované lidovou architekturou, odlišující se konstrukcí střechy. Třetí typ – kaple XI., umístěná na vyvýšené terase, s obrazem *Kristova Ukřižování*, a IV., s výjevem *Setkání Ježíše s matkou* – prozrazují svým vzezřením inspiraci vycházející ze znalosti čínsko-japonských staveb, prostých viditelných konstrukčních diagonál, které by narušovaly jejich klidné a vyvážené působení.

Dle Jurkovičova polohopisu z října 1903, jehož součástí je i pohledová kresba na jednotlivá zastavení, je zřejmé, že pro poslední XIV. zastavení s výjevem *Kladení do hrobu* předpokládal využití objektu „románské kaple“ staré





Obr. 8: Dušan Jurkovič, skica kaple křížové cesty – nerealizovaná varianta „XIII. Ježíš položen do hrobu“, 1903 (foto SNA, fond Dušan Jurkovič, sign. B-7-II-17-38A).



Obr. 10: Dušan Jurkovič, skica kaple křížové cesty – nerealizovaná varianta, 1903 (foto SNA, fond Dušan Jurkovič, sign. B-7-II-17-38).

křížové cesty, stojící nedaleko rozhledny. Podle ne zcela srozumitelné kresby, měla být v přízemní části obestavěna jakýmsi „opěrným obvodovým systémem,“ v centrální pak vyvýšena a po obvodu prosvětlena věncem oken. Pro úplnost je třeba uvést, že se z roku 1903 dochovala i barevná skica<sup>21)</sup> opatřená popiskou – „XIII. Ježíš položen do hrobu“ — nepochybně inspirovaná textem evangelia sv. Lukáše;<sup>22)</sup> netradičností tohoto řešení však zřejmě nemohla nalézt pochopení.



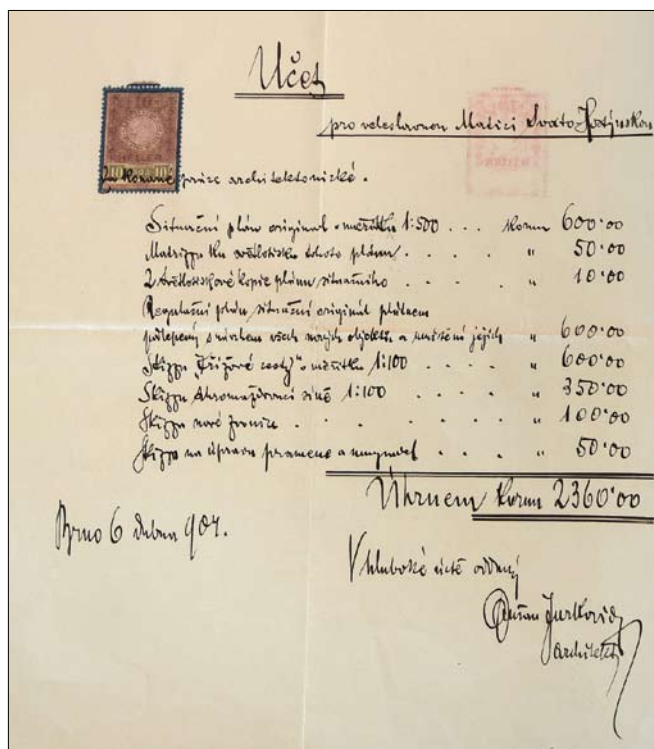
Obr. 9: Dušan Jurkovič, skica kaple křížové cesty, 1903 (foto SNA, fond Dušan Jurkovič, sign. B-7-II-17-37).

Poté, co superior Zimmerhackel schválil definitivní podobu kaplí, přijel, v září 1903, Jurkovičův spolupracovník, zkušený architekt Fiala, aby provedl přesné výškopisné zaměření terénu pro situační plán nové křížové cesty,<sup>23)</sup> jejíž předpokládanou podobu zakreslil autor o měsíc později na již zmíněný polohopis areálu Svatého Hostýna, dochovaný ve Slovenskom národnom archíve v Bratislavě (obr. 3). Nevíme však, zda je to konečná podoba jeho návrhu, přijatá Maticí svatohostýnskou na jaře následujícího roku. Dopis ze dne 8. ledna 1904, adresovaný superiorovi Zimmerhackelovi, vyjadřuje nespokojenost s nedostatečnou aktivitou hostýnských činitelů při postupu přípravných prací: „Čas velice utíká a zamýšlíte-li z jara pustiti se do práce, pak je nevyhnutelně třeba, aby se jednalo o zhotovení detailních plánů. Podle posud hotových skic se ještě nedají takové věci prováděti. Je tedy nejvyšší čas, aby [výborová] schůze [Maticе svatohostýnské] plány viděla a schválila. Pak se musí ihned započít se stavebním plánem a rozpočtem. To vše vyžaduje ještě moc práce a času, a proto Vás upozorňuji, že není dobré nic odkládati.“<sup>24)</sup>

Výbor Maticе se však sešel k poradě, na které Dušan Jurkovič představil a obhájil vyhotovenou plánovou dokumentaci s projektem nové křížové cesty, až o tři měsíce později, dne 7. dubna. Její zápis informuje, že „plány se přijímají, dle nich už nyní se cesty dotyčné vyflokují a založí.“<sup>25)</sup> Jejich vydlážděním byl pověřen místní hospodář pan Scharf. Výkresy měly být rozmnoženy, aby mohly být vystaveny na Hostýně a publikovány v katolickém tisku. „Na všechno to přispívati bude Maticе svatoh. dle rozpočtu a usnesení na příští [druhé] schůzi.“<sup>26)</sup>

Díky dochovaným dokladům dnes víme, že současně s návrhy předložil Jurkovič Matici též účet na 2360 korun,<sup>27)</sup> i to, jakou dokumentaci zadavatelům zanechal. Ta se však, jak bude popsáno dále v textu, po odchodu P. Františka Zimmerhackela z pozice superiora ztratila.





Obr. 11: Jurkovičův účet pro Matici svatohostýnskou z 6. dubna 1904 (MZA, fond E 26).

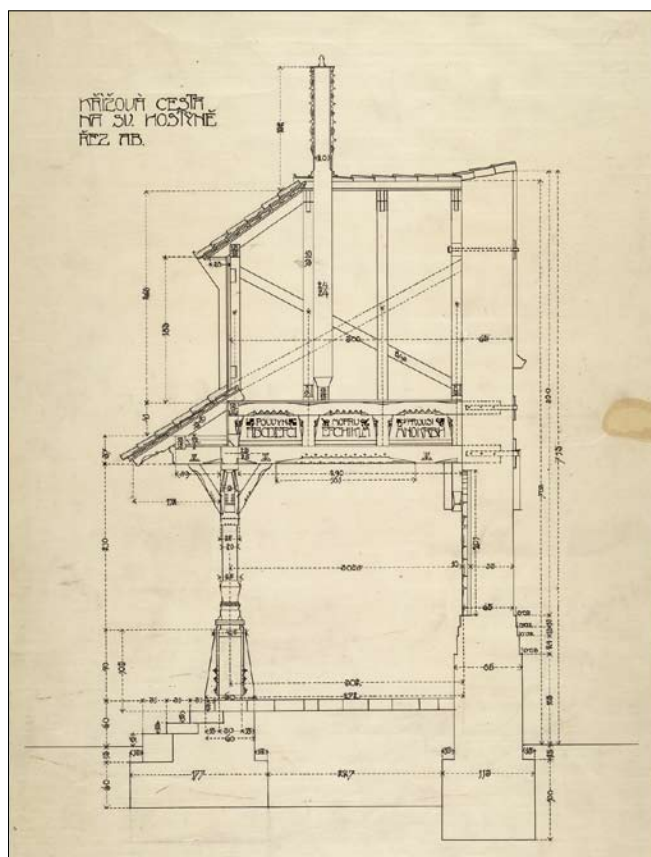
Mimo originál situačního plánu (zřejmě nové křížové cesty) v měřítku 1:500 a matrice s dvěma kopiemi, to byl i „regulační situační plán originál plátnem podlepený s návrhem všech nových objektů včetně jejich umístění,“<sup>28)</sup> skica cesty v měřítku 1:100 a skici shromažďovací síně v měřítku 1:100, nové zvonice a úprav pramene i umyvadel.

Požadovaná částka, proplacená Jurkovičovi ve dvou splátkách,<sup>29)</sup> se zdála být, jak se dočítáme v dopisu superiorovi Zimmerhackelovi ze dne 13. dubna, hostýnským příliš vysoká: „Předvídal jsem to, že se Vám účet můj bude zdát asi vysoký. Jsem velice rád, když práce takové předem dojednání mohu. Mám velké zkušenosti, že když platíte po dojednání sebe více, už se to platí lehčeji. Například. Situační plán Luhačovic, který Jste u mne viděti ráčil, je o polovičku větší Vašeho. Společnost si to předem umluvila a zaplatila pouze za holý situační plán 2872.00 Korun. Jenže práce, které jsem pro Vás konal, nedali se nijak předem domluvit. Jsou to práce příliš nezvyklé. Vedle obnosů Vám účtovaných upouštím od cest všech, které s prací spojeny byly a to jsou 2 cesty na Sv. Hostýn a 2 do Kroměříže.“<sup>30)</sup>

V tomto dopisu Jurkovič dále vysvětlil, jak bude účtovat svůj honorář v průběhu stavby: „Aby dále mezi námi jasno bylo, sděluji Vám, že za plány kaplí budu Vám počítat z prostavěného obnosu za první kapli 10%, za každou pak další, dle téhož plánu provedenou 5%. (Změny budou vždy plány vyžadovány už kvůli terénním a podob. obtížím.) Tedy bude-li, jak počítám jedna kaple stát 2400 korun, dostal bych za první 240 korun, za další toho druhu 120 korun. Jedině zastavení 11. bude o terasu dražší. Detailní plány jsou v plném proudu a doufám, že je velice brzo dostanete. (...) Zdaří-li se nám práce naše letos a několik kaplí pěkně provedeme, s ohledem na to, že přece vše ze sbírek hradit musíte, ujišťuji Vás, že i já Vám svým příspěvkem pomůžu.“<sup>31)</sup> Dále sděluje, že si bude účtovat za vytyčovací práce,



Obr. 12: Dušan Jurkovič, kaple XIII. zastavení – čelní pohled (foto SNA, fond Dušan Jurkovič, sign. B-8-II-17-6).



Obr. 13: Dušan Jurkovič, kaple XIII. zastavení – řez (foto SNA, fond Dušan Jurkovič, sign. B-7-II-17-8).

což, jak předpokládá, mu zabere 3 až 4 dny, bude-li „mít někoho ku pomoci.“<sup>32)</sup>

Vyměření cest a kaplí nové křížové cesty realizoval v termínu od 17. do 26. května 1904. Přizval si k tomu Ing. Ja-

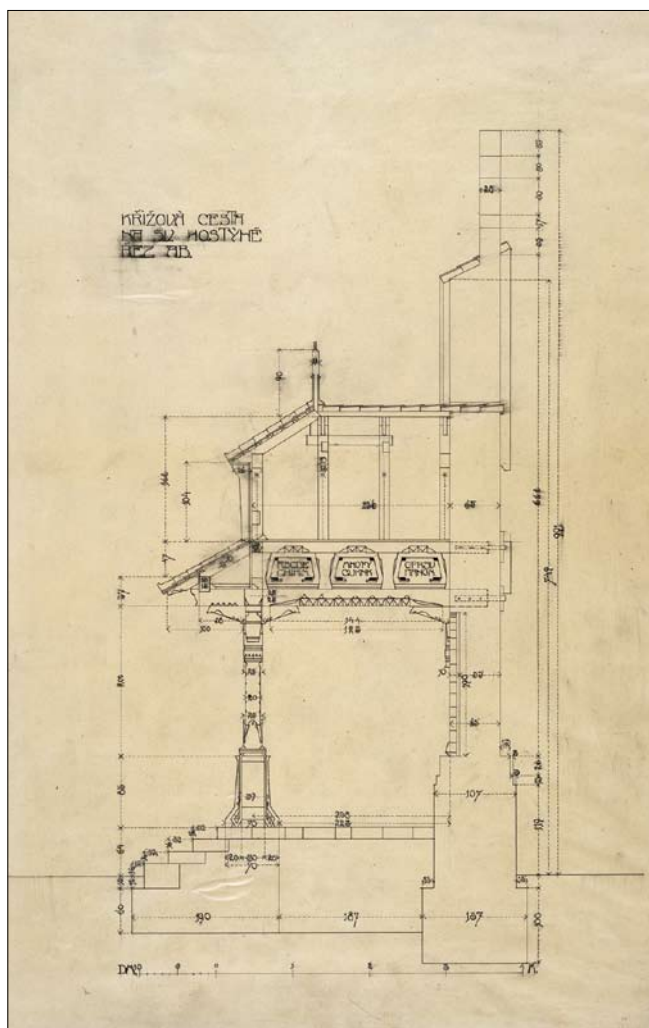


Obr. 14: Dušan Jurkovič, kaple XII. zastavení – čelní pohled (foto SNA, fond Dušan Jurkovič, sign. B-8-II-17-25).

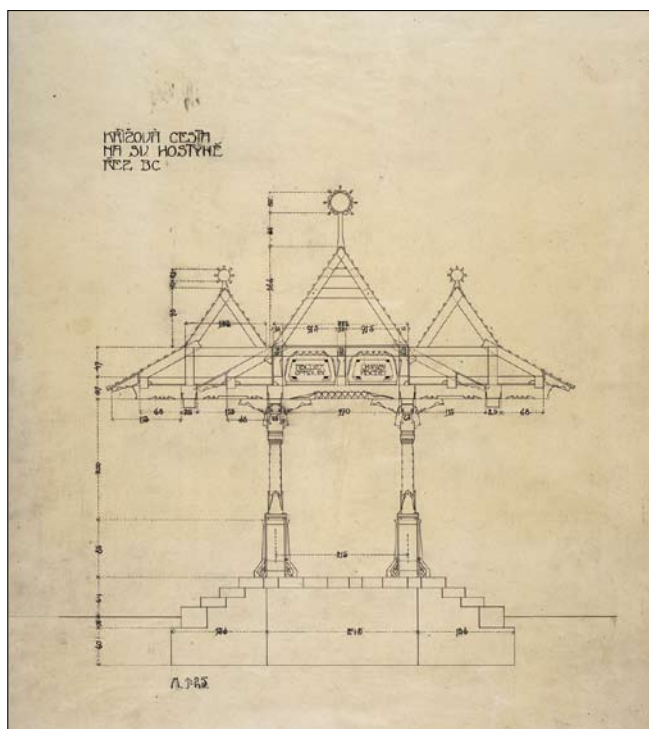
roše z Brna, který, dle dochovaného vyúčtování, provedl během 8 dnů většinu prací. On sám si svůj pracovní pobyt vymezil dny 17., 18., 25. a 26. května.<sup>33)</sup> Dne 24. května bylo též započato s výstavbou, položením základu kaple XIII. zastavení. V případě následujících dvou – XII. a XI. – k tomu bylo přistoupeno o měsíc později – 15. června.<sup>34)</sup>

S tempem vlastních stavebních prací, prováděných stavební firmou Františka Bednaříka<sup>35)</sup> z Bystřice pod Hostýnem, vyjadřuje autor, v dopisu superiorovi ze dne 14. června, nespokojenost: „Vyžádal jsem si zprávy od mistra Bednaříka, jak pokračuje a on mi sdělil, že se kámen ani v jednom lomu neláme. Neměl jsem ani tušení, že opatření vhodného kamene k stavbě kaplí, tak těžko patřiti bude. Aspoň v lomu za XIII. kaplí staré křížové cesty, tedy v tom nejbližším, který přece snad Vám patří, mělo by se ihned lámati. Kaple z kamene stejnobarevného budou stejnobarevně mrtvě působiti. Při všech návrzích a kombinacích počítal jsem při nejmenším s dvoubarevným kamenem. Račte prosím vše zařídit, aby nedostatku tomuto co nejspíš odpomoženo bylo. Zároveň prosím, abyste přibalené plány panu Bednaříkovi laskavě odevzdal. Zasílám mu zde návrh na vytýčení cesty mezi IX.—IV. kaplí. Potřebné profily dle plánů ať zhotoví pan Bednařík a já při nejbližším příjezdu k Vám profily tyto prohlédnu. Arciť nejnnutnější práci jest odvodnění této části a navrhuji Vám, abyste mu práci tuto za žádaných 283 K odevzdali a žádali po něm, aby ji bezodkladně provedl. Práce tesařská bude doufám již hotova. Kvůli ušetření různého jízdného chci vše zařídit tak, abychom počkali, až zednická práce obou kaplí dohotovena bude a práce tesařská a všech jiných řemeslníků současně prováděna byla.“<sup>36)</sup>

Počátkem července zaslal Jurkovič Matici další účet na 795,80 korun s komentářem: „Dovoluji si účet za posud konané práce předložit. Účtoval jsem vše tak mírně, že

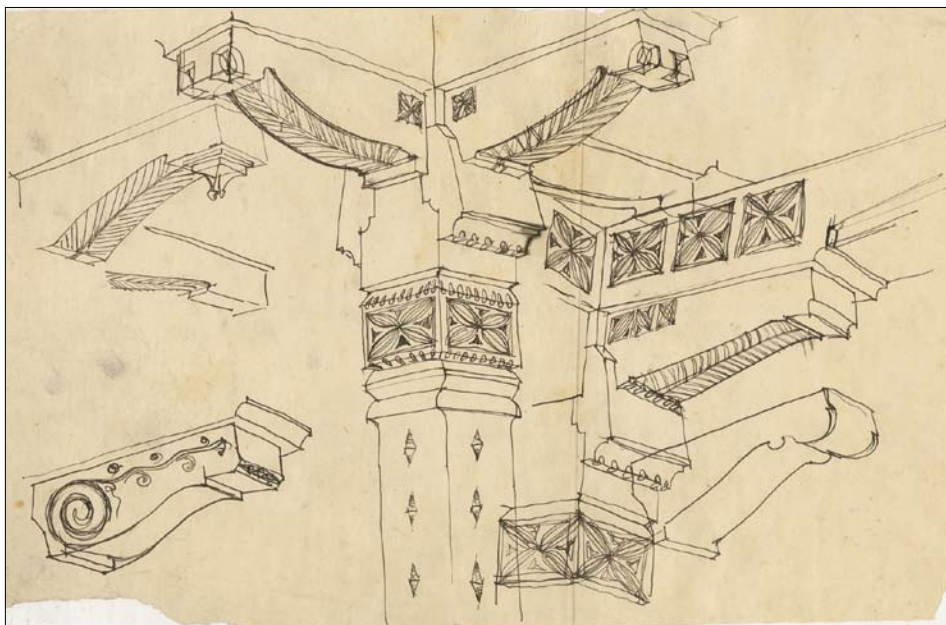


Obr. 15: Dušan Jurkovič, kaple XII. zastavení – řez (foto SNA, fond Dušan Jurkovič, sign. B-8-II-17-17).



Obr. 16: Dušan Jurkovič, kaple XII. zastavení – řez (foto SNA, fond Dušan Jurkovič, sign. B-8-II-17-22).





Obr. 17: Dušan Jurkovič, skica hlavic a zdobných krakorců (foto SNA, fond Dušan Jurkovič, sign. B-8-II-17-20).

tentokrát mně stojí vyplacení gáže mojí lidem tolik, kolik účtuji na mou práci, nic nezbyvá. Detaily pohltily vše. Musel jsem jich však tolik dělati, zvláště ony pro Šaňáka,<sup>37)</sup> stály nejvíce. Kapli XI. a nivelace cesty apod. tentokrát neučtuju. Počkáme s tím, až bude jak kaple, tak cesta provedena. Honoráře za cestu se nelekejte, zúčtuju Vám pouze potřebné práce kancelářské. Počítám, že už se budou kaple opakovat, onen 5% honorář mi něco nahradí.“<sup>38)</sup> Za vypracování stavebních plánů, včetně rozpočtů a detailů pro XIII. a XII. kapli, si Jurkovič naučtoval desetiprocentní honorář z celkových nákladů na oba objekty ve výši 568,09 korun.<sup>39)</sup> Superior Zimmerhackel mu však z požadované částky zaplatil pouze 237,80 korun;<sup>40)</sup> doplatky za stavební plány a rozpočty dvou kaplí musel architekt urgovat ještě počátkem roku 1905.<sup>41)</sup>

Podobný přístup, jaký měli zadavatelé k vyplacení honoráře, uplatňovali, zdá se, též v tempu budování nové křížové cesty. Vyplývá to z dalšího Jurkovičova rozhořčeného dopisu, ze dne 22. července 1904, jímž reaguje na zjištění, že firma Josefa Schaniaka z Uherského Hradiště vyhotovila dřevěné konstrukce zastřešení kaplí dle harmonogramu, zatímco kamenické a zednické práce stále nebyly dokončeny: „Je mi velice nemilým, že se tak stalo a práce protřena a odložena býti musela. Pan Bednařík se měl postarat, aby kamenická práce včas dodána byla. Práci tesařskou přijati musíte už jakkoliv, jelikož jsem již Šaňákově dopsal, aby práci tu přivezl, učinil jsem tak na zprávu, kterou mi pan Bednařík podal, že je vše hotovo a připraveno k postavení tesařské práce. Píšu zároveň p. Bednaříkovi, aby udělal veškeré možné opatření, aby tesařské práce ani sluncem ani deštěm netrpěla.“<sup>42)</sup>

V jednom ze dvou nedatovaných listů, napsaných zřejmě během července 1904, architekt P. Zimmerhackel informuje, že dojednal s Jožou Uprkou vytvoření návrhu obrazu pro kapli XIII. zastavení. „Závaznosti nemáte naprosto žádné, ani za návrh, nebude-li Vám vyhovovat, nic dáti nemusíte.“<sup>43)</sup> Uprka musel být s prací rychle hotov, protože již koncem července píše Jurkovič superiorovi znovu, že přijede v úterý

2. srpna na Hostýn a přiveze „sebou XIII. zastavení od Uprky a pak skice ve skleněné technice od Škardy.“ Dále žádá, aby mu do Bystřice, místo bryčky, poslali obyčejný povoz, protože „Uprkův obraz bude v bedně a je 2 m. dlouhý. Pánů, kterým byste obraz ukázati chtěli, si pozvěte na úterý na Hostýn.“ Musel jej totiž ihned odvézt zpět do Brna, jelikož umělecký závod Benedikta Škardy jej prováděl „jako svoji reklamní věc pro výstavní účely a tu ho nemůže více postrádati než den.“<sup>44)</sup>

Jurkovičovo rozčarování z negativní reakce představitelů Matice svatohostýnské na předložené dílo je zřejmé ze sdělení, napsaného P. Zimmerhacklovi o pět dní později (7. srpna); „Li-

tuji, že zrovna o nejdůležitější záležitosti, totiž o pořízení obrazů pro XIII. zastavení nemohl jsem s Vámi vůbec ani promluvit. Předvídal jsem opět a správně, že veřejnosti skici a návrhy nemají se předkládati, že skici tyto jsou pouze pro odborníky. Na druhé straně Vy nepotřebujete pro kaple Vaše propracované a hotové obrazy na plátně neb jakémkoli jiném materiálu, nýbrž v hmotě všem povětrnostem a času vzdorující. To, co jste Vy hledali ve skice, můžeme my vložit až do originálu. Není tudíž absolutně žádného důvodu, proč by i podle běžné skici práce takováto zadána býti nemohla, zvlášť už proto, že se tak všude a na celém světě děje; arcif takové skici předkládají se k posouzení odborníkům umělcům. Jsem svatě o tom přesvědčen, že uvidíte-li jednou originál skutečně do detailu provedený, bude se Vám líbit a nenajdete, čeho byste mu vytýkali mohl. Uprka zhotovil skicu jen a výlučně na mé požádání a mně k vůli. Namáhal jsem se tedy sám o své újmě, abyste dostali za výhodných podmínek pro své nové kaple díla umělecká věčné a nehybnoucí ceny. **Uznáte laskavě sám, že při vši té práci, kterou já Hostýnu dnes věnuji, nemůže mi býti lhostejno, kdo do hmoty, kterou jsem Vám postavil, vdechne duši, která práci mou oživit má.** U díla ryze uměleckého musí si tvůrčové rozuměti a navzájem se doplňovati. Při skicách i plánech kaplí počítal jsem už stále se skleněnou mozaikou a s bohatými sytými barvami Uprkovými.

Objednáním skici u Uprky a předložení této Vám učinil jsem vše, co se podniknouti dalo. I vzory skleněné techniky jsem Vám předložil. Budete-li si přát, mohu Vám každý den poslati přesný rozpočet, co by provedení stálo. Jak jsem Vám sdělil, závazků nemáte v této věci pražádných. Prosím Vás však, co nejvíce, abyste mi během několika dní naprosto určitě odpověděl, zdali kapli XIII., jak podrobně navrhuji, tedy i s obrazovou částí provésti hodláte nebo ne. Kdyby se dokončiti měla, musila by býti mozaika okamžitě objednána, jelikož zhotovení její nejméně 6 neděl potrvá. Mohu Vám otevřeně sdělit, že Uprkovy návrhy, které u Vás na Hostýně jsou, mají býti prodány do Haliče, a proto již návrh ten zde v Brně definitivně ve skle provádíme. Nemohu jinak, než



Vás na to upozorniti, že přijde-li k dohodě mezi haličským kostelem a Uprkou, bude jednou pro vždy pozdě.

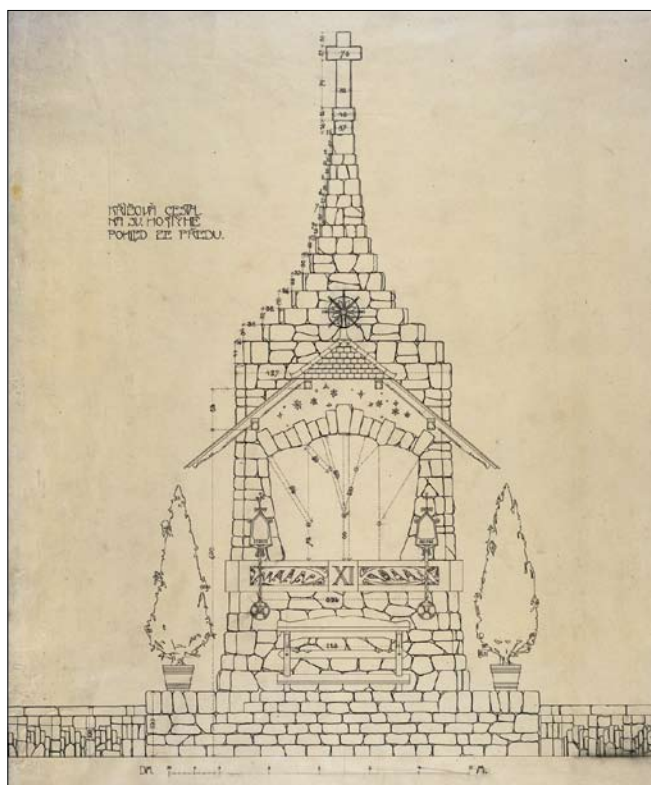
Zůstává mi nevysvětlitelným, že podnes malovali a pracovali pro Vás pouze řemeslníci nejnižšího druhu, a na práce těchto nehledí nikdo okem kritickým, a jak vidět, práce tyto uspokojují.<sup>445)</sup>

Závěr dopisu je opět veden obavami z vážnoucího tempa stavebních prací: „Doufám, že vše na kaplích tak dalece hotovo bude, abychom uprostřed neb ke konci tohoto týdne s prací tesařskou a pokrývačskou začali. Při práci této chci aspoň den nebo dva na Hostýně pobýt, a při té příležitosti budu studovat otázku bazaru.“<sup>446)</sup>

Zřejmě se tak stalo, protože již 20. srpna řešil se superiorem celkové náklady na dvě postavené kaple. Zmiňuje je též, že „skoro 1/3 jedenáctého zastavení též provedena jest.“ Postavené kaple však ještě nebyly opatřeny barevným nátěrem, který zamýšlel provést v následujícím týdnu. A protože „**natření dřeva je choulostivá věc, a musí se práci této velická pozornost věnovati,**“ přiveze z Brna svého mistra natěrača pana Vildomce, jehož dobře zná, „a který porozumí, jak práci prováděti má.“<sup>447)</sup>

Po zbytek roku korespondence, vyjma novoročních přání, mezi architektem a superiorem ustala. Dne 26. ledna 1905 Jurkovič opět urguje nezaplacený honorář, tentokrát 568,09 korun, za návrhy postavených kaplí XIII. a XII. zastavení, dále pak „mimo uvedený obnos náleželo by mně ještě 10% z vydání za kapli XI. a 50 Korun pokrývači vyplacený.“<sup>448)</sup> Obdržení požadovaných peněz, plus 200 korun za natěračské práce pro pana Vildomce, stvrdil Jurkovič 1. února zároveň s upomínkou, že mu dle celkového rozpočtu na kapli XI. zastavení (3863,73 korun) přináležejí po dokončení stavebních prací honorář 386,37 korun. „Budete-li chtít, můžete mi tedy na účet této kaple nějakou zálohu poskytnouti.“<sup>449)</sup> P. Zimmerhackel si na dopis poznamenal: „Poslal jsem 3/III zálohu 186 Kor. Ostatek později zaplatím, až kaple bude hotova: zbývá 200.“<sup>450)</sup>

I v následujícím roce 1905 jsou z Jurkovičova dopisu, datovaného 15. dubnem, patrné rozpaky z postupu prací: „Pan Bednařík se mne tázal, kdy by se asi s pracemi na Hostýně započítati mělo. Rozhodnouti o tom náleží Vám. Já ani radit Vám v této věci ničeho nemohu, jelikož nemám ponětí, jak to u Vás vypadá. Račtež se o té věci dohodnouti s p. Bednaříkem a dejte mi za včas vědět, kdy započítati hodláte. Přijedu k domluvě a ku zařízení potřebných příprav. Bylo by mým největším přáním, abyste mě tak dalece uposlechnouti ráčil a veškeré navržené cesty a chodníky, když už ne úplně vystavět; tedy aspoň vyházeti, po případě navéztí dal. Rozorané pole by tím zmizelo a prohlédlo by celé uspořádání temena sv. Hostýna. U XI. zastavení u terasy a při navážení cesty pod ním bude značný pohyb země. Práce tato by se teď na jaře krásně provedla a veškeré volné plochy zasely by se travou a brzy se rozzelenaly. Až toto vše provedeno bude, mohl by pak Váš p. hospodář s vysázením stromků, kde toho kvůli malebnosti celku zapotřebí bude, započítati. Přimlouvám se velice, abyste práci tuto letos provést dal i v tom případě, kdybyste i o jednu kapli méně letos postaviti měli. Vyžadují si ve věci té brzkých zpráv Vašich, jelikož by práce tato několik dnů mého dohledu vyžadovala a musel bych si dispozice své předem zařídit.“ V závěru dopisu Jurkovič superiora zpravuje, že „práce s obrazem u p. Škardy postupuje. Bylo by však záhodno,

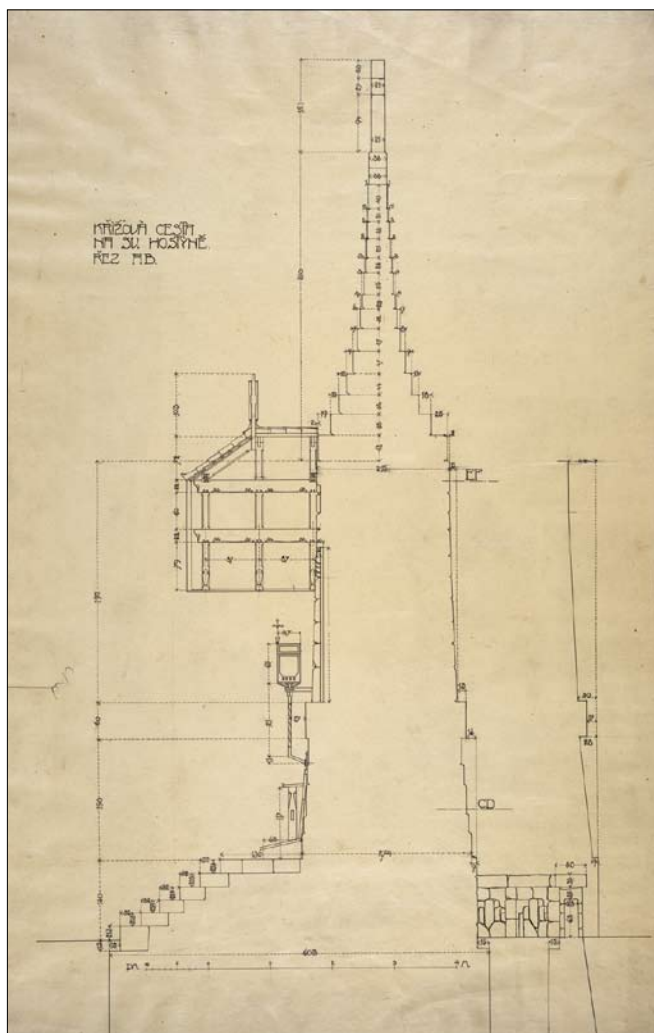


Obr. 18: Dušan Jurkovič, kaple XI. zastavení – čelní pohled (foto SNA, fond Dušan Jurkovič, sign. B-8-II-17-11).

abyste mu tak mimochodem dopsáti ráčil, že na stanovené lhůtě dodací nevyhnutelně státi musíte. On toho p. Škarda poněkud potřebuje, aby se na něho časem dohlédlo a aby byl popoháněn.“<sup>451)</sup> Za zmínku stojí též informace o urovnání platební záležitosti se stavební firmou Josefa Schaniaka, která si zřejmě naučtovala vyšší částku, než jí příslušela dle rozpočtu. Po zásahu superior zaplatil tolik, co Jurkovič „původně stanovil.“<sup>452)</sup>

Posledním dochovaným písemným dokumentem z roku 1905 je Jurkovičova stvrzenka na 50 korun ze dne 24. června, pro akademického sochaře a asistenta c. k. státní průmyslové školy v Brně Miloslava Vávru, „za návrh a vymodelování a odlití do sádky vlysového ornamentu pro kapličku křížové cesty na Hostýně,“<sup>453)</sup> sloužícího jako předloha kameníkovi pro vysekání kamenné reliéfní desky s motivy bodláku a akantových listů, zdobící dnes architekturu XI. a IV. zastavení.

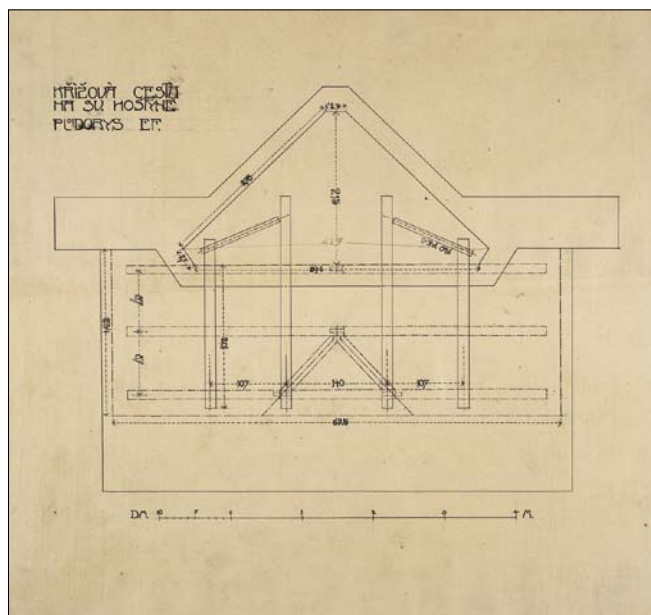
Další dochovaná korespondence superiora Zimmerhackela s autorem je až z roku 1907. Díky kronice jezuitské rezidence na Svatém Hostýně víme, že v měsíci červnu roku 1905 ozdobili architekt Dušan Jurkovič a Benedikt Škarda z Brna kapli XIII. zastavení *viae crucis* mozaikovým obrazem sestaveným ze skla, navrženým malířem Jožou Uprkou z Hroznové Lhoty. Náklady na jeho zhotovení činily 2500 korun. Následuje zápis o tom, že stavitel František Bednařík pokračuje v budování nové křížové cesty výstavbou kaplí XI., X. a IX. zastavení, s tím, že většina prací se soustředila na kapli jedenáctou, „*quod habet formam pyramidis*.“<sup>454)</sup> Z následujícího roku máme pouze informaci o umístění skleněné mozaiky do XII. kaple, publikovanou *Hlasy svatohostýnskými*. Ve čtvrtém čísle z 1. července se dočteme, že obraz „Kristus na kříži, malován Uprkou a proveden Škardou, je již na Sv. Hostýně.“



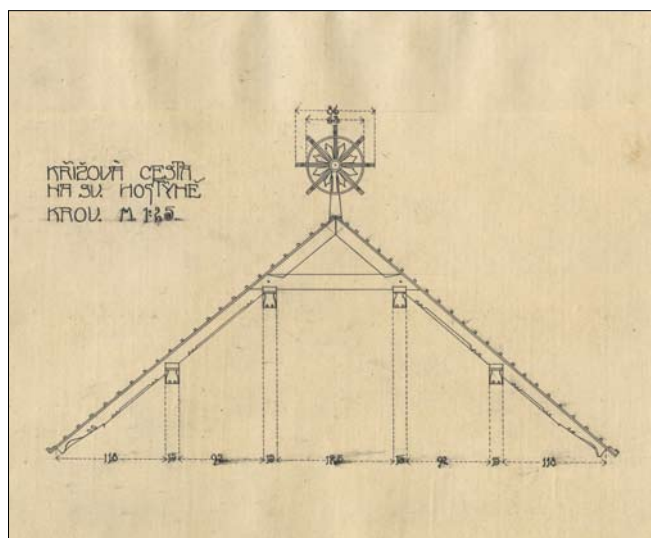
Obr. 19: Dušan Jurkovič, kaple XI. zastavení – řez, (foto SNA, fond Dušan Jurkovič, sign. B-8-II-17-30).

Následující věta, že „obraz je na rozdíl od zast. XIII. proveden jako skutečná skleněná mozaika“,<sup>55)</sup> nás informuje, že Jurkovičova umělecká představa, provést obrazy křížové cesty dle Uprkvových návrhů ve skle původní Škardovou technikou, byla neustále zpochybňována kritikou. Jeho reakce ze dne 30. dubna 1907 nás taktéž o tom utvrzuje: „Obraz XI. zastavení máte asi již nahoře a jsem přesvědčen, že provedená korektura dle Vašeho přání bude již dnes každému odpovídat a nebudete již mít prázdný odboj. Já se na usazení obrazu těším a bude-li mi jen poněkud možno, přijedu i s panem Škardou.“<sup>56)</sup>

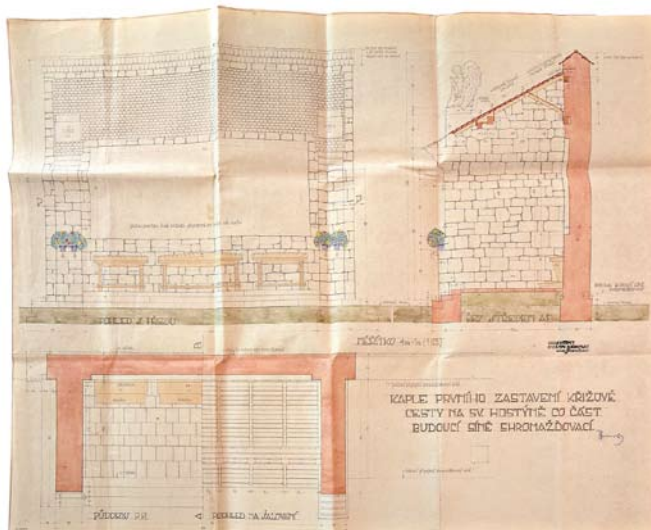
Po odchodu Františka Zimmerhackla z funkce se stavba Jurkovičova díla na Hostýně dokonce na několik let zastavila. Oživení inicioval až tlak zmíněných církevních reformistů, kteří v jejím dokončení viděli mimořádnou příležitost pro obecné posílení myšlenek svého společenství, umocněné přípravou blížící se korunovace sochy Panny Marie hostýnské v roce 1912. Financováním výstavby nové křížové cesty se, zároveň s odsouhlasením její realizace, původně zavázala – 7. dubna 1904 – na své poradě Matice svatohostýnská.<sup>57)</sup> Avšak, jak dokládá zpráva o činnosti Matice za léta 1905–1906, záhy tento závazek převedla na jezuitský řád. Dočteme se v ní, že „ve výzdobě křížové cesty se pokračuje. Budiž připomenuto veřejnosti, že křížová cesta nestaví se nákladem „Matice Svatohostýnské“, nýbrž



Obr. 20: Dušan Jurkovič, kaple XI. zastavení – půdorys (foto SNA, fond Dušan Jurkovič, sign. B-8-II-17-28).

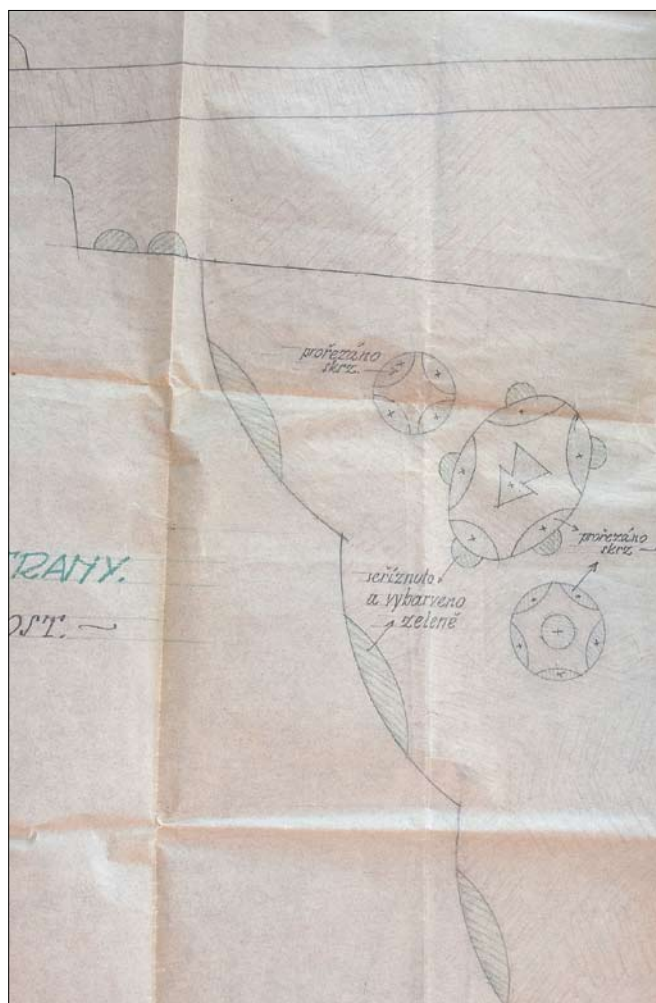


Obr. 21: Dušan Jurkovič, kaple XI. zastavení – krov (foto SNA, sign. B-8-II-17-29).



Obr. 22: Dušan Jurkovič, projekt kaple I. zastavení jako součást shromažďovací síně z července 1913 (MZA, fond E 26).

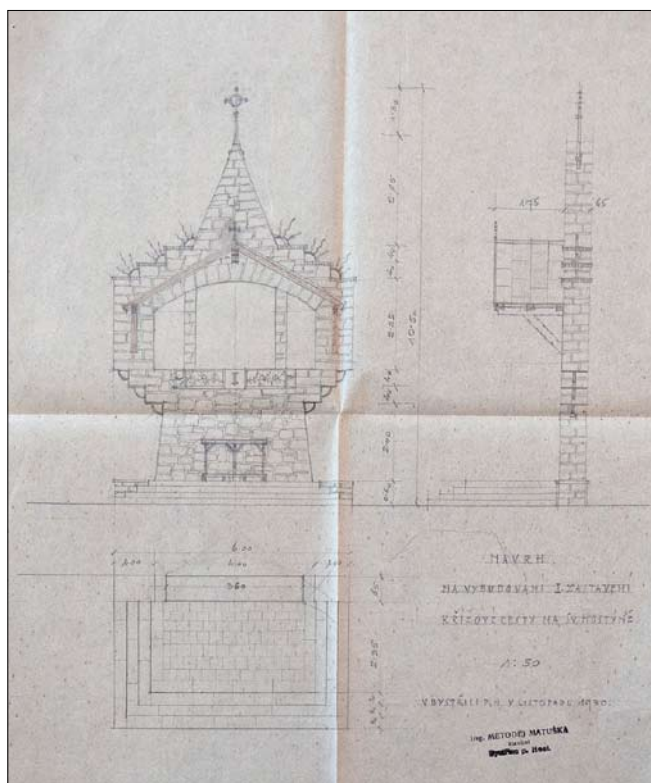




Obr. 23: Dušan Jurkovič, projekt klekátka pro I. kapli (v měřítku 1:1), pohled ze strany – výřez, 1913 (MZA, fond E 26).

je soukromými zvláštními k tomu cíli věnovanými příspěvky, péči a starostí dp. superiora Svatohostýnského.<sup>58)</sup> Ve skutečnosti se možné částky pro její výstavbu, považované některými řádovými členy Tovaryšstva Ježíšova za „nejbolavější bod Sv. Hostýna“,<sup>59)</sup> získávaly prodejem tištěných obrázků Panny Marie svatohostýnské<sup>60)</sup> a drobných poutnických darů.

Ke všemu se Jurkovičem zvolená mozaiková technologie „ve skle na azbest kladeném a olovem spojovaném“ záhy ukázala být pro klimatické podmínky hostýnského vrcholu nevhodná, takže Uprka navrhl „jen 3 obrazy a od dalších upustil“.<sup>61)</sup> V srpnu 1909 se Zimmerhackelův nástupce ve funkci superiora rezidence svatohostýnské, P. Antonín Rejzek, obrátil na Ústřední kancelář pro prodej hliněného zboží, filiálky c. k. priv. rakouského úvěrního ústavu pro obchod a průmysl v Praze s žádostí o bližší informace k technologii keramické řezané mozaiky, vyvinuté a patentované 20. prosince 1905 tehdejším ředitelem rakovnické továrny Emilem Sommerschuhem (1866–1920).<sup>62)</sup> Ten byl od ředitele Ústřední kanceláře Bohumila Pokorného o záměru hostýnských přímo informován, a ihned se rozhodl „do záležitosti té sám zasáhnouti a“ moravské poutní místo „během příštího měsíce navštívit“.<sup>63)</sup> Což také učinil, a v dopise z 13. října superiora ujistil, že jeho patentní keramická mozaika „přečká mnohé generace“.<sup>64)</sup> Za zásadní však považoval rozhodnutí, „zda obrazy ty



Obr. 24: Metoděj Matuška, projekt I. zastavení nové křížové cesty z listopadu 1930 (MZA, fond E 26).

provedeme plastické, tedy reliéfní, čili jen ploché z řezané mozaiky. A toto rozhodnutí bude nám pak vodítkem, zda vezmeme k tomu umělce malíře, neb sochaře“.<sup>65)</sup> Než byl však do realizace nové křížové cesty zapojen druhý významný autor – malíř Jano Köhler – trvalo ještě dva roky. To už je však jiný, samostatný příběh.

K oživení snahy urychlit dokončení nové křížové cesty došlo v roce 1911, když bylo rozhodnuto, že se v srpnu následujícího roku uskuteční korunovace sochy Panny Marie Hostýnské. Jak dokládá dopis dodavatele tesařských prací společnosti Josefa Schaniaka z Uherského Hradiště superiorovi P. Antonínovi Ostrčilíkovi, ze dne 11. června 1911, zároveň začala shánka po Jurkovičově plánové dokumentaci staveb, realizovaných za P. Františka Zimmerhackela v letech 1904–1907: „Na Váš ctěný dopis ze dne 10. t. m. Vám zdvořile sdělujeme, že u nás žádné plány Jurkovičovy na Křížové cesty nejsou, poněvadž my jsme dostali pouze po jednom exempláři pro políra, a ty nám zpět po použití odevzdány nebyly. Nejspíše by bylo možno dostati plány od p. arch. Jurkoviče, jehož asistent byl stále při stavbě Křížové cesty.“<sup>66)</sup> Uběhlo však ještě několik měsíců, než jednatel Matice svatohostýnské, Dr. Cyril Antonín Stojan, požádal o potřebnou dokumentaci přímo Jurkoviče, jenž mu, dne 11. října odpověděl: „Plány celé výstavby sv. Hostýna byly zdělaný v měř. 1:100 a v nich obsažena byla i sborovna. Po pravé straně sborovny na hlavní dělné zdi byla umístěna první kaple křížové cesty. Sborovna nebyla prodetailována, nebyl to tedy hotový stavební plán, ale docela jasný podklad k tomuto. Veškeré plány odevzdal jsem panu superioru Zimmerhacklovi a byly snad také při nějaké slavnosti na sv. Hostýně vystaveny. Plány byly veskrz podlepeny na velmi tvrdých lepenkách a rozměry jejich byly tak velké, že si ani nemohu myslet, že by se snad lehce

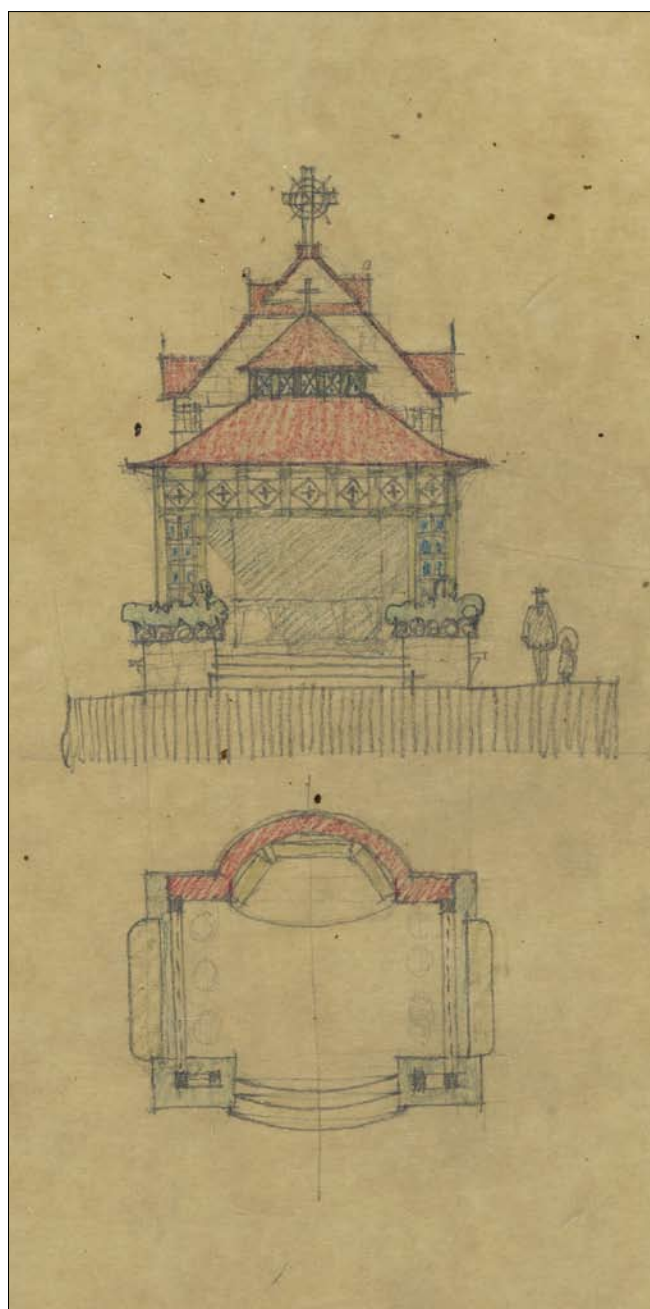


Obr. 25: Dušan Jurkovič, regulační plán pozemku Matice svatohostýnské z října 1903 – výřez (foto SNA, fond Dušan Jurkovič, sign. B-7-II-17-5).

založily. Jelikož sborovna nebyla podrobně prodetailována nezůstalo u mne žádných kopií této. Dříve než jsem celý projekt odevzdal, dal jsem si zhotoviti jeho fotografie a mám pouze tyto, arcí v malém měřítku v rukou. Zajímaly-li by Vás tyto snímky, jsem ochoten Vám je ku nahlédnutí zaslati. Kdybyste na stavbu vážně pomýšleli, dal by se přes zimu vypracovati podrobný návrh.“ Stojan připsal na dopis zprávu pro superiora: „Dopsal jsem, aby poslal fotografii přímo Vám. Přijměte ji. Zároveň jsem mu psal, aby udal, kolik by asi stála sborovna.“<sup>67)</sup>

Do konce roku 1912 se podařilo dostavět novou křížovou cestu až po III. zastavení. K dokončení tak zbývala jen realizace II. a I., jejichž umístění v terénu bylo, jak víme, vázáno Jurkovičem na shromažďovací síň (sborovnu). Superior Antonín Ostrčilík se po delší době, počátkem roku 1913, na něj znovu obrátil s žádostí dodání stavebních plánů kaple I. zastavení. Ten, aby mu mohl vyhovět, požádal Dr. Stojana dopisem ze dne 25. ledna 1913 o navrácení výkresů shromažďovací síně, které mu před časem poskytl. Zdá se tedy, že musel Dr. Stojanovi poslat postupně i jinou dokumentaci, o které nám však informace chybí. Ten postoupil dopis superiorovi s poznámkou „já nemám nic. Je vše u Vás. Výkresy jsou zaplacené, nemůže být ničeho vrácení, nýbrž půjčení.“<sup>68)</sup> O tři měsíce později, dne 16. dubna, však P. Ostrčilíkovi napsal, že posílá „panu architektovi žádané věci, ale má státi shromažďovací síň 90. tisíc K., nač nyní není ani pomýšlení. Proto račte mu při udělení našeho rozkazu říci, že na stavbu shromažďovací síně prozatím nepomýšlíme, ač by jí bylo třeba.“<sup>69)</sup>

Toto rozhodnutí se však zřejmě k Jurkovičovi nedostalo, ale v souladu s požadavkem tajemníka Matice svatohostýnské, vyhotovil plánovou dokumentaci pro stavbu I. zastavení, ovšem jako součásti budoucí shromažďovací síně. Jeho dopis, z 10. července 1913, adresovaný superiorovi Antonínovi Ostrčilíkovi toto přesvědčení potvrzuje: „Nepodržel jsem si svého času kopie všech těch výkresů, které jsem zhotovil, hlavně však ne velký situační plán. Kromě toho byly skice shromažďovací síně u veledůstojného pána P. Dra Stojana v Kroměříži. Skice tyto obdržel jsem před nedávnou dobou, a proto až teď mohu Vám zaslati návrhy, jak upravit první zastavení křížové cesty. Arcíř zastavení toto předpokládá, že shromažďovací síň skutečně postavena a provedena bude. Velmi důležitým pro tuto chvíli je otázka správného situování a založení prvního zastavení,



Obr. 26: Dušan Jurkovič, skica s náčrtem samostatné kaple I. zastavení, nedat. (foto SNA, fond Dušan Jurkovič, sign. B-8-II-17-21).





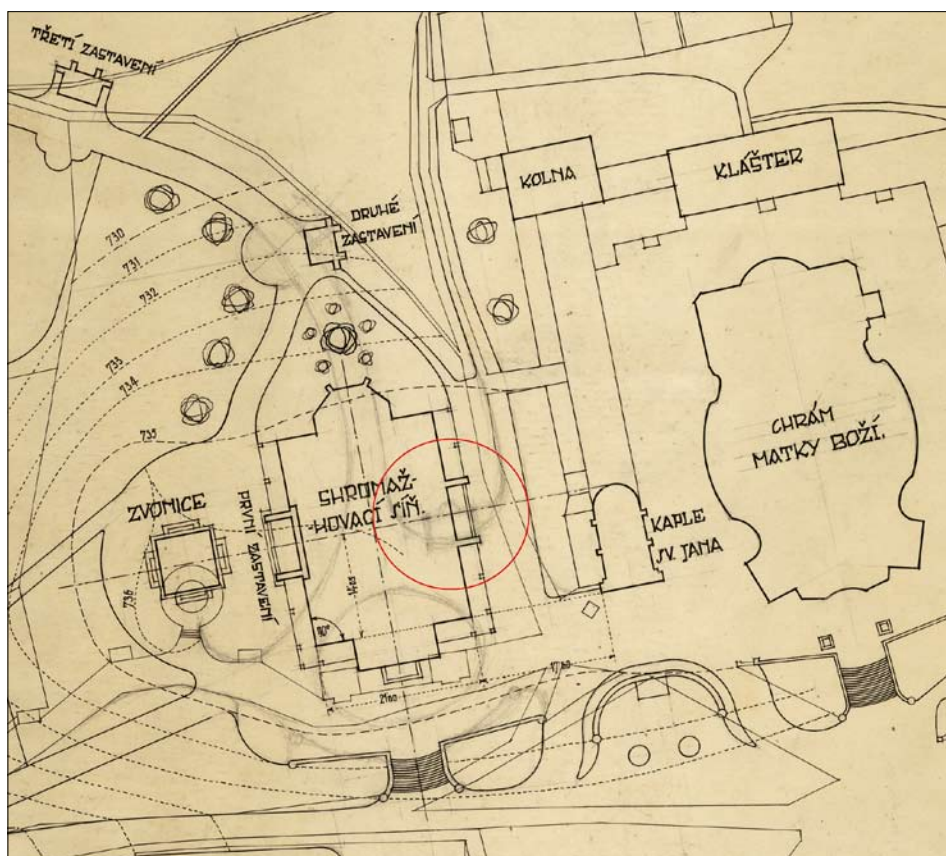
Obr. 27: Dušan Jurkovič, skica samostatné kaple I. zastavení, nedat. (foto SNA, fond Dušan Jurkovič, sign. B-8-II-17-10).

a aby osa shromažďovací síně byla přesně s osou chrámu. Taktéž umístění zastavení druhého souvisí s osou shromažďovací síně. Vedle přesných situačních plánů zasílám Vám detailní ku stavbě prvního zastavení a všechny k tomu profily a výkresy pro tesaře, kameníka a truhláře.<sup>70)</sup> Mimo dva situační nákresy v měřítku 1:500, se však v přiložené dokumentaci dochovaly pouze 2 výkresy pro stavbu I. zastavení v měřítku 1:25 a detailní plány kamenné konzoly, klekátka a krokve v měřítku 1:1, zhotovené 29. června 1913.<sup>71)</sup>

V závěru dopisu se Jurkovič táže: „jak dalece stavba křížové cesty pokročila a zdali všechna zastavení, až na první jsou již provedeny a též jsou-li provedeny, jaké a které obrazy v keramice.“<sup>72)</sup> Poté, co zjistil skutečný stav, napsal 23. srpna vyčítavě superiorovi: „Když jsem převzal vypracování situačního plánu nutného ku rozvržení křížové cesty, učinil jsem to s podmínkou, která také v prosté ústní formě byla přijata, že při všech stavbách a změnách na Sv. Hostýně budu přivolán na poradu a že k jednoznačnému ideovému plánu v každém případě bude

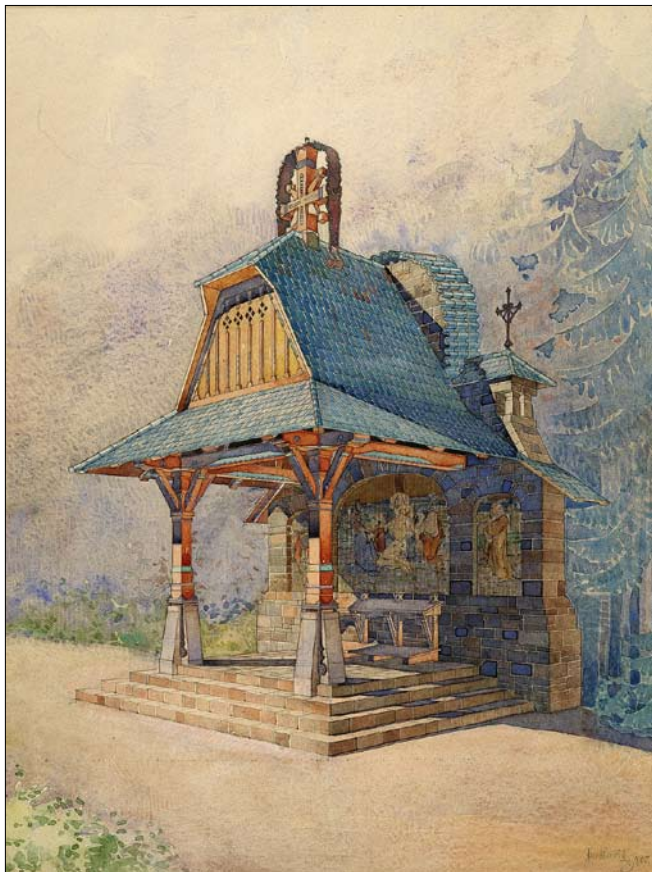
přihlíženo. Od doby odchodu pana superiora Zimmerhackla nestál jsem více s důstojnou Maticí Hostýnskou ve spojení. Až teprve letos jsem se dověděl, že vlastně jest již křížová cesta až na zastavení I. a II. postavena. Když projednával jsem otázku honoráře za celkový projekt, bylo domluveno, že obdržím za každou první kapli 10%, za každou další dle téhož návrhu postavenou kapli 5% z celkového stavebního nákladu na ni a že honorář tento vyplacen mi bude vždy po dostavení té které z nich, aby tak náklad za projekty se umenšil a rozvedl na delší dobu a na celou stavbu. Za kaple XI., XII., XIII. bylo mi panem superiorem Zimmerhacklem vše správně vyplaceno. Mimo to zaslal mi pan superior ještě 9. prosince 1907 obnos 236.31 K. Jelikož jsem měl za to, že pan superior Zimmerhackel dále staví, poznačil jsem si obnos ten jako splátku na další kaple. Od té doby nedostal jsem však více žádných zpráv, co se na Sv. Hostýně děje. Dnes, kdy veškerá zastavení až na zastavení I. a II. jsou postavena, dovoluji si předložit Vám zúčtování na kaple III.–X.

Zastavení I. dle projektu, který jsem Vám asi před měsícem zaslal, není vlastně žádnou samostatnou kaplí, ale částí vytrženou z projektované shromažďovací síně. Postavíte-li toto první zastavení, bude Vás i všechny ostatní činitele Matice Hostýnské ponoukati k tomu, aby konečně i síň tato provedena byla. Je velmi důležitá a v případě, že byste se ku stavbě těchto 2 kaplí – I. a II. – odhodlali, nezbytno dáti si odborníkem vytyčiti osu shromažďovací síně, aby podle této osy obě zastavení správně umístěna býti mohla. Za výkresy pro toto první zastavení účtuji pouze své hotové výlohy. Prose o laskavé vyrovnaní přiloženého účtu.“<sup>73)</sup> Z celkové částky 1440,08 korun odečetl zálohu 236,31 korun, kterou mu



Obr. 28: Situační půdorys s vkreslením polohy samostatné kaple I. zastavení (foto SNA, fond Dušan Jurkovič, sign. B-8-II-17-23).





Obr. 29: Dušan Jurkovič, barevná kresba kaple XIII. zastavení, 1905 (foto SNA, fond Dušan Jurkovič, sign. B-8-II-17-2).



Obr. 30: Dušan Jurkovič, barevná kresba kaple XII. zastavení, 1905 (foto SNA, fond Dušan Jurkovič, sign. B-8-II-17-4).

zaplatil 9. prosince 1907 ještě P. František Zimmerhackel, a požádal o doplacení 1203,77 korun.

K vyplacení dohodnutého honoráře za zbudování dalších osmi kaplí nové *via crucis* se však hostýnští opět neměli.<sup>74)</sup> Jistou marnost úsilí, dotáhnout práce pro Svatý Hostýn dle původního projektu, ilustruje Jurkovičovo psaní ze dne 24. listopadu 1913, adresované superiorovi Ostrčilíkovi, jenž teprve po čtyřech měsících reklamoval jeho stavební výkresy pro I. zastavení: „O záležitosti kaple I. došlo k nedorozumění, aniž bych si mohl vysvětliti, jak se takové nedorozumění státi může. Nebylo mi jasno z Vašeho dopisu, že se Vám jedná o kapli úplně samostatnou. Stala-li se chyba na mé straně, o čemž se přesvědčím z Vašich vážených dopisů, pak Vám zaúčtovaný obnos za plán, který jsem Vám posledně dodal, odpočítám z příštího účtu. Nový návrh na kapli bez ohledu na shromažďovací síň, tedy úplně samostatnou, vypracuji Vám teď v zimních měsících.“<sup>75)</sup>

To však již neučinil. P. Antonín Ostrčilík upomínal Jurkoviče ještě na podzim 1915 a architekt mu 17. září odepsal: „Válkou jsem vržen do těžkých poměrů a nevím, jak z toho všeho vyvážnu. Kanceláře a personálu nemám (...) a jste Vy vele důstojný pane první a jediný, který od vypuknutí války chce po mně práci. (...) Odpusťte laskavě, že jsem na Váš dopis hned neodpověděl. Byl jsem poslední dobou moc z domu a pak stál jsem před odvodem. (...) Nastoupení služby není ještě tak bezprostřední, a proto doufám, že mezi nutným uspořádáním mojích záležitostí budu mít časů žádanou kapli I. zastavení zhotoviti. Hned příští týden dám se do práce.“<sup>76)</sup> Jak moc se Jurkovič v odhadu situace mýlil, sděluje následující dopis, napsaný v Kra-

kově 15. ledna 1916: „Jsem od 26. pros. [1]915 ve voj. službě. **Lituji velice, že nedodělal jsem doma již započatou a rozdělanou kapli prvního zastavení.** Zatím než se zde do voj. věci zapracuji, není na nic pomýšlení, ale doufám, že později budu mít pak kdy i svojími vlastními pracemi se zabývat. Račtež mít, proto prosím strpení a laskavě odpustiti.“<sup>77)</sup>

Úsilí superiora Antonína Ostrčilíka, dokončit novou křížovou cestu, neochablo ani po vypuknutí první světové války. Z podzimního dvojčísla (9.—10.) *Hlasů svato-hostýnských* roku 1915 se dovídáme, které kaple jsou již kompletně hotové, tzn. včetně mozaikových obrazů zhotovených firmou RAKO dle návrhů Jano Köhlera. Na III. zastavení „se klade střecha“, druhému „se staví základy“, „první zastavení ještě vůbec není“.<sup>78)</sup> K našemu překvapení je veřejnost, zřejmě poprvé, informována, že XIV. zastavení „zůstane totéž jako staré křížové cesty, jen obraz má býti mozaikový.“<sup>79)</sup> Zadní stěna II. zastavení, zbudovaného za peníze katolického spolku Omladina,<sup>80)</sup> posloužila v roce 1919 k umístění pamětní bronzové desky jeho členům padlým ve válce, „s dojímavým, ale umělecky chabým reliéfem“<sup>81)</sup> sochaře Vincence Vosmíka.<sup>82)</sup> Omladina později změnila zastavení v liturgický prostor – pod keramický obraz byla přizděna těžkopádně působící menza a otevřená kaple doplněna bočními prosklenými montovanými stěnami. Na zadní straně byla pod pamětní deskou vyzděna pietní kamenná plocha, lemovaná nízkým zdobným hrazením. Vosmíkův reliéf překlenul oblouk kovové stříšky.

Krátce po ukončení 1. světové války se superior Antonín Ostrčilík obrátil znovu na Jurkoviče s žádostí o sta-





Obr. 31: Dušan Jurkovič, barevná kresba kaple XI. zastavení, 1905 (foto SNA, fond Dušan Jurkovič, sign. B-8-II-17-3).

vební projekt kaple I. zastavení. Musel tak učinit opakovaně, protože Jurkovič mu odpověděl teprve 28. ledna 1919: „Račtež laskavě prominouti, že až dnes odpovídám na vážené Vaše lístky. – V nejkratší době vypracuji skicu samostatné kaple pro první zastavení. Až budu mít tuto skicu, přijedu k Vám, abychom se domluvili, jak a kde ji umístiti. Taktéž by mně velmi zajímalo, co zamýšlíte učiniti se zastavením posledním, které má býti adaptováno ze stávající kulaté kaple. Tyto dvě kaple první a poslední, měly by si vzájemně odpovídati.“<sup>83)</sup> Opět se tak nestalo a superior upomínal Jurkoviče o návrh samostatně stojící kaple I. zastavení ještě o rok později, dne 13. února.<sup>84)</sup>

Roku 1920 ukončil odchod P. Antonína Ostrčilíka z funkce superiora rezidence Tovaryšstva Ježíšova na Svatém Hostýnu i spolupráci s Dušanem Jurkovičem. Shrnutí slovy Františka Žákavce z roku 1929: „z krásného plánu architektova zbyla jen hrstka kaplic Křížové cesty“.<sup>85)</sup> Jiný a jinde stojící poutní dům postavil ve 20. letech stavitel z Bystřice pod Hostýnem Metoděj Matuška,<sup>86)</sup> který nakonec vyprojektoval i kapli I. zastavení. Ve fondu Tovaryšstva Ježíšova na Svatém Hostýnu, Moravského zemského archivu v Brně, je uložen jeho návrh

z listopadu 1930, v měřítku 1:50,<sup>87)</sup> snažící se odpovídat objektům XI. a IV. Přidáním diagonálních podpěr střechy však prokázal zásadní nepochopení Jurkovičovy snahy o konstrukční čistotu těchto „zahradních“ architektur. Ty byly ovšem později přidávány i na další kaple při generálních restaurátorských zásazích v roce 1941 a koncem 90. let 20. století.

## JURKOVIČOVY KONCEPTY NEUSKUTEČNĚNÉHO REGULAČNÍHO PLÁNU SV. HOSTÝNA

### A I. ZASTAVENÍ KŘÍŽOVÉ CESTY

Před působením Dušana Jurkoviče, i po jeho ukončení, nenalzáme na sv. Hostýně žádné ucelené koncepční stavební aktivity. Jediný, dosud však veřejně nepředstavený, velkoryse pojatý, územní plán úprav hostýnského poutního areálu s novou křížovou cestou, vytvořil Jurkovič pro Matici v říjnu 1903. Tento projekt počítal se skupinou nových staveb po levé straně poutního chrámu – tj. shromažďovací síní se zvonici a k ní přiléhajících třinácti zastavení nové křížové cesty, lemujících prostor vrcholu hory. Dále s blíže nevypracovanými (jen půdorysně naznačenými) objekty osazenými sousošími Františka Bílka „Golgota“ a „Příchod Cyrila a Metoděje na Moravu“. Těžištěm kompozice měla být drobná kaple půdorysu řeckého kříže, vyzdobená Uprkovým dílem na téma „Mariánská píseň“.<sup>88)</sup> Na poslední XIV. zastavení, jemuž posloužila již dříve postavená rotunda, pak v tomto návrhu plynule navazuje patnáct připomenutí růžencové pouti, končící u kaple Panny Marie s upraveným vodním pramenem. Od ní pak stoupá široké schodiště zpět k mariánskému chrámu, v horní části lemované prodejními krámy.<sup>89)</sup> Víc nevíme, podrobnější rozpracování jednotlivostí, došlo-li k němu vůbec, se na rozdíl od již popsaných staveb tohoto projektu, ve Slovenskom Národnom archíve zřejmě nedochovalo.

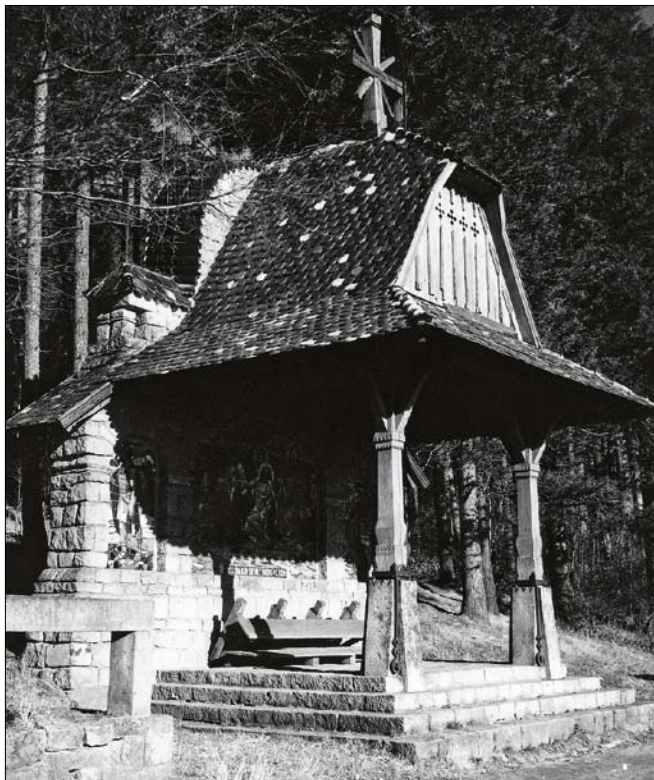
Lze konstatovat, že Jurkovičova snaha o celkovou úpravu poutního areálu Hostýna nebyla Maticí nikdy hodnotově, ale ani finančně doceněna. Za provedení regulačního plánu s návrhem všech nových objektů včetně jejich umístění, který dnes již neexistuje, mu zaplatili 600 korun.<sup>90)</sup>

Vedle, jak sám píše, „polohorysu“ úpravy poutního areálu se v jeho osobním fondu dochovaly i dvě kresby, dokládající, že v závěru spolupráce s hostýnskými podlehl nátlaku a přece jen započal se skicováním samostatné kaple I. zastavení<sup>91)</sup> (obr. 26 a 27). Ta detailněji rozpracovaná je variantním řešením objektu s jednodílným obrazem „Kristus před Pilátem“. Jak píše v již citovaném dopise z 15. ledna 1916, doma zanechal „již započatou a rozdělanou kapli prvního zastavení“, jejíž novou polohu i lehce vkreslil tužkou do původního situačního půdorysu předpokládané shromažďovací síně<sup>92)</sup> (obr. 28). Autor její pozdější realizace, Metoděj Matuška, však žádnou z poloh, navrhovaných pro ni Jurkovičem, nerespektoval.

### OBNOVY JURKOVIČOVY KŘÍŽOVÉ CESTY

O původní přesné barevnosti všech tří typů kaplí se doklady nedochovaly. Jediným zdrojem našich představ jsou tři autorské náhledové akvarely z roku 1905<sup>93)</sup> (obr.





Obr. 32: Historická fotografie kaple XIII. zastavení (fotoarchiv NPÚ ÚOP v Kroměříži).



Obr. 34: Historická fotografie kaple XI. zastavení (fotoarchiv NPÚ ÚOP v Kroměříži).



Obr. 33: Historická fotografie kaple II. zastavení zachycující pozdější zásahy a úpravy Jurkovičových dřevěných konstrukcí (fotoarchiv NPÚ ÚOP v Kroměříži).

29, 30 a 31) a ostatní Jurkovičovo realizované dílo. Cenné informace nám poskytují i podrobné popisy Františka Žákavce z roku 1929, odpovídající Jurkovičovým kresbám; tašky stříšek modře glazované, dřevěné sloupky „omalované červeně, zeleně a modře“ a „lomenička má polychro-

mii červení, žlutí, modří a tmavé zelení“.<sup>94)</sup> V následujících obdobích, kdy byla křížová cesta dvakrát rozsáhle obnovována, se pozměnila její barevnost i některé konstrukční prvky.

První komplexní obnovou, dokumentačně dochovanou v archivu bývalého Státního památkového úřadu pro Moravu a Slezsko, prošly kaple ve válečném období, počátkem 40. let minulého století. Dne 7. února 1941 dala Duchovní správa Svatého Hostýna Památkovému úřadu v Brně na vědomí svůj záměr provést úpravu ambitů kolem poutního chrámu; ten ve své odpovědi ze dne 27. května 1941 požadoval: „bude-li dosti prostředků, měla by se provést též oprava Jurkovičových kaplí Křížové cesty a to tak, **aby se nic neměnilo na původním vzhledu.**“<sup>95)</sup> Dále doporučil, aby i tyto práce dozoroval architekt Klaudius Madlmayr (1881—1963), pověřený již realizací úpravy ambitů, a chtěl být o postupu prací včas informován. Tehdejší superior P. Josef Bartoník SJ tak učinil okamžitě dopisem z 2. června, jímž sděluje, že „pět zastavení křížové cesty jest už konservováno a pan Ak. architekt byl s opravou spokojen. Další opravy jsou nemožny pro nedostatek barev a fermeže.“<sup>96)</sup>

Bohužel nemáme žádné poznatky o technologických postupech konzervačních prací. Již tehdy, snad z důvodu nedostatku barev a fermeže, mohlo dojít ke změně barevnosti. Určitě však byly na objekty instalovány nevhodné diagonální podpěry zastřešení II., VI., VIII., X. a XII. zastavení. Pyramidální kaple IV. byla „vylepšena“ dokonce čtyřmi těmito výztuhami. V případě XI. tak bylo učiněno až koncem 90. let.

Další opravy, vedoucí ke změnám původní barevnosti, byly provedeny v letech 1997—1999, kdy pro havarijný stav všech třinácti objektů byla nutná rozsáhlá výměna





Obr. 35: Pohled na kapli XI. zastavení s nepůvodními diagonálními podpěrami.



Obr. 36: Pohled na zastřešení kaple IV. zastavení s nepůvodními diagonálními podpěrami.

originálních dřevěných konstrukcí, zejména tří nejstarších, XIII., XII. a XI., budovaných pod přímým Jurkovičovým dohledem. Pořízena byla i nová, zeleně glazovaná krytina, neodpovídající té původní, a barevné nátěry byly provedeny, v rozporu s dochovaným stavem, nevhodnými syntetickými barvami. Proměna původního výrazu Jurkovičovy architektury tím byla dokonána. Nekvalitní provedení této obnovy se projevilo v letošním roce (2020), kdy byly zahájeny restaurátorské práce na konstrukcích I. a II. zastavení.



Obr. 37: Pohled na zastřešení kaple X. zastavení s nepůvodními diagonálními podpěrami a s chybějícími valbičkami na bočních štítech.

## ZÁVĚREM

Od počátku nového milénia usiloval Národní památkový ústav o prohlášení Jurkovičovy křížové cesty za národní kulturní památku České republiky. Stalo se tak až rozhodnutím vlády z roku 2018, kdy se jí stal poutní areál Svatého Hostýna.<sup>97)</sup> Neutěšený stav zastřešení kaplí, umožňující zatékání srážkové vody na zdivo a konstrukce, je hlavní příčinou degradace keramických obrazů Jano Köhlera zhotovených firmou RAKO a v krátkém odstupu dvaceti let i opětovného restaurování dřevěných konstrukcí.

Restaurovatorem zpracovaný technologický postup obnovy byl pracovníky Krajského úřadu Zlínského kraje, v rozporu s vyjádřením odborné organizace, vyhodnocen jako pouhá řemeslná oprava, se zdůvodněním, „že předložené práce v žádosti nelze dle názoru správního orgánu podřídit pod restaurování ve smyslu ust. § 14 odst. 8 zákona o státní památkové péči“.<sup>98)</sup> Máme tu tedy pohled, který technologické postupy specifikované restaurátorským záměrem, ještě dále rozkládá a určuje, který jednotlivý pracovní úkon je restaurováním a který ne; přičemž konečný nátěr byl tímto rozhodnutím přiřazen k pouhým řemeslným opravám. Ad absurdum – snímání a obnovování znehodnoceného závěrečného laku na vzácném obraze může provést kdokoliv bez platné licence Ministerstva kultury.

Správní orgán dále odmítá jednotlivé stavby této národní kulturní památky vnímat jako originální celky, neboť se některé jednotlivé komponenty staveb (prvky dřevěných konstrukcí nebo barevnost) nedochovaly v původní materiálové podstatě a vzhledu – neexistuje tudíž kompletní originál, a nelze tedy ve smyslu zákona o památkové péči hovořit o restaurování. Dle našeho přesvědčení, vycházející z odpovědnosti k ochraně památek, je však zcela v souladu s respektovanými odbornými výklady považovat v tomto případě i částečnou rekonstrukci za restaurování.<sup>99)</sup> Národní kulturní památka – Jurkovičova a Köhlerova křížová cesta na Svatém Hostýně – není dílem lidového

stavitelství a řemesla. Jsou to secesní stavby proslulého architekta, mimořádné již svou ojedinělostí užití pro účel křížové cesty, jež nesou podobně mimořádně cenné keramické obrazy. Z hlediska odborné organizace památkové péče nelze jednotlivá zastavení vnímat jinak, než jako celistvá umělecká díla, vyžadující vždy jako celek odbornou restaurátorskou péči, jejíž součástí je též povrchová úprava a barevnost jako podstatný prvek výtvarného vyznění těchto secesních architektur.

MGR. ANNA GROSSOVÁ – NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ  
ÚSTAV, ÚZEMNÍ ODBORNÉ PRACOVIŠTĚ V KROMĚŘÍŽI,  
RIEGROVO NÁMĚSTÍ 3228/22, KROMĚŘÍŽ  
GROSSOVA.ANNA@NPU.CZ

## POZNÁMKY

- 1) F. Žákavec, *Dílo Dušana Jurkoviče* – kus dějin československé architektury. Praha 1929, s. 94–97; *D. Bořutová-Debnárová*, Dušan Jurkovič. Osobnost a dílo. Bratislava 1993, s. 89 (obr. 65 a 66), 90, 91 (obr. 67/B), 92 (obr. 67/A) a 94 (obr. 68); *D. Bořutová – A. Zajková – M. Duľa edd.*, Dušan Jurkovič. Souborná výstava architektonického díla. Slovenská národná galéria Bratislava, november 1993–február 1994. Bratislava 1993, s. 28, 42, 160 (obr. 5), 161 (obr. 7); *D. Bořutová*, Dušan Samuel Jurkovič. Bratislava 2009, s. 100–103. Z dalšího množství literatury např. *P. Zatloukal*, Příběhy z dlouhého století. Architektura let 1750–1918 na Moravě a ve Slezsku. Olomouc 2002, s. 417, 544–547 nebo *M. Lehmannová ed.*, Dušan Jurkovič a jeho dům. Moravská galerie v Brně 2010.
- 2) Např. *O. Kozlová*, Obrazy z dějin Hostýna. Město Bystřice pod Hostýnem 2008, s. 83–89; *táž.*, Svátý Hostýn. Jurkovičova křížová cesta. Matice svatohostýnská 2011, s. 65–70; *P. Kubeša*, Příspěvek k historii Svatého Hostýna. Svátý Hostýn 2013, s. 10–11, 12, 16, 38–39 a 47.
- 3) Ke vzniku a činnosti Družstva svatohostýnského podrobněji *F. B. Vídenský*, Sv. Hostýn ve svém původu a svých osudech. Praha 1913, s. 99–106.
- 4) V roce 1887 se zde usadili první jezuité – P. Jan Nepomuk Cibulka v pozici superiora stanice, doprovázený P. Františkem Xaverem Zimmerhackelem a laickým bratrem Janem Houfem. Podle dohody mezi olomouckým arcibiskupem, kardinálem Bedřichem z Fürstenberka (1813–1892) a řádem však zde pobývali pouze v poutním období – tj. od 4. neděle po Velikonocích do 2. neděle říjnové – a podřízení byli bystřickému faráři. *J. V. (J. Vyhlídal)*, Svátý Hostýn: kratičké dějiny a popis svatyně hostýnské. Olomouc 1905, s. 16. Podrobněji *F. B. Vídenský*, o. c. v pozn. 3, s. 104–106.
- 5) Cit. *J. Vyhlídal*, o. c. v pozn. 4, s. 28.
- 6) Ke vzniku Matice svatohostýnské a její náplni podrobněji *F. B. Vídenský*, o. c. v pozn. 3, s. 124–128.
- 7) *J. Vyhlídal*, o. c. v pozn. 4, s. 29.
- 8) Více *A. Vejrostová*, Stavební a urbanistický vývoj Bystřice pod Hostýnem v první polovině 20. století. Magisterská diplomová práce, MUFF, Seminář dějin umění. Brno 2017, s. 39.
- 9) Tamtéž, s. 78–79.
- 10) Moravský zemský archiv (dále jen MZA), fond E 26 Jezuité Hostýn, 1748–1948 (dále jen fond E 26), inv. č. 94, sign. CC III 9 – Plány a náčrty křížové cesty vypracované stavitelem O. Zemanem a M. Matuškou (1900–1930).
- 11) MZA, fond E 26, inv. č. 5, sign. B 4 – Kronika stanice a pak rezidence na Hostýně (1887–1940), nefol., rok 1905.
- 12) Tamtéž, rok 1901 a 1902.
- 13) Interiér svatohostýnského chrámu Nanebevzetí Panny Marie vymaloval v letech 1887–1890 pražský malíř Jan Zapletal, narozený v Kroměříži, s pomocí rádrového bratra Františka Obdržálka SJ, který provedl kobercovou malbu na zdech a dekoroval pilíře. Více *F. B. Vídenský*, o. c. v pozn. 3, s. 106–109.
- 14) Cit. Umění na Hostýně je velmi poskrovnu, Nový Život: měsíčník pro umění, vzdělání a zábavu, 1902, č. 9, s. 272.
- 15) Cit. *J. Vyhlídal*, o. c. v pozn. 4, s. 31.
- 16) „Jedná se o Křížové cestě, o její vhodnější úpravě a celý plán budov budoucích na Sv. Host. Pan architekt Jurkovič sestaví generální plán pro Křížovou cestu a ostatní budovy, při čemž mu budou nápomocni odp. superior Zimmerhackel s p. hosp. Scharfem.“ – MZA, fond G 391 Matice svatohostýnská – spolek Hostýn, 1895–1946 (dále jen fond G 391), inv. č. 1 – Kniha zápisů z valných hromad a výběrových schůzí (1895–1927), f. 119.
- 17) Za poskytnutí plánové a obrazové dokumentace z osobního fondu Dušana Jurkoviče děkuji Mgr. Marku Púčikovi, PhD. ze Slovenského národního archivu v Bratislavě.
- 18) MZA, fond E 26, inv. č. 56, sign. CB II 2c – Korespondence od Dušana Jurkoviče (1904–1919).
- 19) MZA, fond G 391, o. c. v pozn. 16, f. 140.
- 20) Slovenský národní archiv (dále jen SNA), fond Dušan Jurkovič, 1891–1947, sign. B-7-II-17-5.
- 21) Tamtéž, sign. B-7-II-17-38A.
- 22) Luk 24,1–9 (Evangelium sv. Lukáše).
- 23) MZA, fond E 26, o. c. v pozn. 11, rok 1903.
- 24) MZA, fond E 26, o. c. v pozn. 18, f. 1.
- 25) MZA fond G 391, o. c. v pozn. 16, f. 130.
- 26) Tamtéž.
- 27) MZA, fond E 26, o. c. v pozn. 18, f. 2.
- 28) Tamtéž.
- 29) 2 × 1180 korun, vyplaceny dne 8. dubna a 27. června 1904. Tamtéž, nefol. obálka.
- 30) Tamtéž, f. 8.
- 31) Tamtéž, f. 8–9.
- 32) Tamtéž, f. 9.
- 33) Tamtéž, f. 19.
- 34) MZA, fond E 26, o. c. v pozn. 11, rok 1904.
- 35) K jeho osobě podrobněji *A. Vejrostová*, o. c. v pozn. 8, s. 40–44.
- 36) MZA, fond E 26, o. c. v pozn. 18, f. 14.
- 37) Myslí tím Josefa Schaniaka, stavitele z Uherského Hradiště.
- 38) MZA, fond E 26, o. c. v pozn. 18, f. 19.
- 39) Tamtéž. Celkový rozpočet na kapli XIII. zastavení činil 2.895,31 korun, na XII. pak 2.785,61 korun.
- 40) Tamtéž.
- 41) Tamtéž, f. 31.
- 42) Tamtéž, f. 21.
- 43) Tamtéž, f. 12.
- 44) Tamtéž, f. 20. V dopise Jurkovič mylně napsal den „přijedu ve středu 2ho“, protože 2. srpna 1904 bylo úterý. Dále v textu už je správně uvedeno: „Pánů, kterým byste obraz ukázati chtěli, si pozvěte na úterý na Hostýn.“
- 45) Tamtéž, f. 23.
- 46) Tamtéž, f. 24.
- 47) Tamtéž, f. 25.
- 48) Tamtéž, f. 31.
- 49) Tamtéž, f. 33.
- 50) Tamtéž.
- 51) Tamtéž, f. 35.
- 52) Tamtéž.
- 53) Tamtéž, f. 36.
- 54) MZA, fond E 26, o. c. v pozn. 11, rok 1905.
- 55) Cit. Hlasy svatohostýnské, č. 4, 1. července 1906, s. 47.
- 56) MZA, fond E 26, o. c. v pozn. 18, f. 10.
- 57) MZA, fond G 391, o. c. v pozn. 16, f. 130.
- 58) Tamtéž, f. 173.
- 59) Cit. z nedatovaného dopisu P. Rudolfa Stejskala SJ (ve funkci superiora 1909–1910), adresovaný superiorovi P. Antonínu Ostrčilíkovi SJ. MZA, fond E 26, inv. č. 64, sign. CB II 4f – Korespondence týkající se realizace obrazů Jana Köhlera, došla zejména od Rakovníckých a poštorenských keramických závodů akciových (1912–1925), f. 23.
- 60) Tamtéž: „měsíčně jedna mše sv. slouží se za ty, kteří si koupili obraz P. Marie Sv. Host., který pomoci agentů prodává i z části u bonneae cellis Hostýn P. Klabusay[al]. Pan Klabusay[al] také mi donesl jednou 600 K. Nyní žene prodej zase s větším úsilím. Prodej obrazů datuje se od P. Sup. Zimmerhackla. Výtěžek obracel na novou Kříž. cestu.“
- 61) *J. Vyhlídal*, o. c. v pozn. 4, s. 32. Do současnosti se dochoval pouze výjev jeho XIII. zastavení (Ježíš své matce na klín položen), z dalších dvou – XI. (Ukřížování) a XII. (Ježíš umírající na kříži) – byly skleněné mozaiky sejmuty, aby byly deponovány v kláštere na Velehradě. Zde se však v současnosti nenalézají, a zda vůbec ještě existují, nebylo zatím možno zjistit.
- 62) K technologii keramické řezané mozaiky podrobně *V. Pařík – A. Paříková*, Keramická řezaná mozaika RAKO – znovuoobjevení zaniklé technologie, Zprávy památkové péče 77, č. 3, 2017, s. 244–253.
- 63) MZA, fond E 26, o. c. v pozn. 59, f. 17.
- 64) Tamtéž, f. 16.
- 65) Tamtéž.
- 66) MZA, fond E 26, o. c. v pozn. 18, f. 49.



- 67) Tamtéž, f. 40.  
 68) Tamtéž, f. 43.  
 69) Tamtéž, f. 44.  
 70) Tamtéž, f. 45.  
 71) Tamtéž.  
 72) Tamtéž.  
 73) Tamtéž, f. 47.  
 74) První splátku v hodnotě 400 K Jurkovič obdržel 18. září 1913. O dva měsíce později, po písemné urgenci ze dne 17. listopadu, mu superior uhradil 500 K. Následující obnos 200 K obdržel Jurkovič až v září 1915. Tamtéž, f. 53.  
 75) Tamtéž, f. 54.  
 76) Tamtéž, f. 37.  
 77) Tamtéž, nefol.  
 78) Cit. Hlasy svatohostýnské, č. 9–10, 1915, s. 162.  
 79) Tamtéž, s. 162. Dnes je v kapli 14. zastavení umístěn štukový reliéf, zhotovený olomouckým sochařem Rudolfem Doležalem st., zřejmě poč. 30. let 20. století.  
 80) Spolek daroval 3000 K. MZA, Fond E 26, o. c. v pozn. 11, rok 1916.  
 81) F. Žákavec, o. c. v pozn. 1, s. 96.  
 82) MZA, Fond E 26, o. c. v pozn. 11, rok 1919.  
 83) MZA, fond E 26, o. c. v pozn. 18, f. 56.  
 84) F. Žákavec, o. c. v pozn. 1, s. 96.  
 85) Tamtéž.  
 86) Tamtéž.  
 87) MZA, fond E 26, o. c. v pozn. 10.  
 88) Dana Bořutová uvádí, že se jedná o „mozaiku Mariánska pieseň od Jožu Uprku“, což však nedokládá žádným archivním pramenem. Viz D. Bořutová, o. c. v pozn. 1, s. 102. Jurkovič sám ve vysvětlivkách k polohopisnému plánu napsal velmi obecně „Mariánská pieseň (Uprka)“. Půdorysně se však jedná o objekt na centrálním půdoryse, rozměrově výrazně větším než kaple sv. Jana Sarkandera.  
 89) SNA, o. c. v pozn. 20.  
 90) MZA, fond E 26, o. c. v pozn. 18, f. 2.  
 91) SNA, o. c. v pozn. 20, sign. B-8-II-17-10 a B-8-II-17-21.  
 92) Tamtéž, sign. B-8-II-17-23.  
 93) Tamtéž, sign. B-8-II-17-2, B-8-II-17-3 a B-8-II-17-4.  
 94) F. Žákavec, o. p. v pozn. 1, s. 96 a 97.  
 95) Archiv bývalého Státního památkového úřadu pro Moravu a Slezsko (dále jen ASPÚMS), fond Sakrální památky, fascikl S 29/27.  
 96) Tamtéž.  
 97) Jmenovitě bazilika Nanebevzetí Panny Marie s kaplí sv. Jana Sarkandera, Vodní kaple, schodiště, socha Ježíše Krista a 14 zastavení Jurkovičovy křížové cesty.  
 98) Cit. závazné stanovisko KÚ ZK, čj. KUZL 60188/2019, ze dne 7. listopadu 2019.  
 99) O. Blažíček, J. Kropáček, *Slovník pojmů z dějin umění*, Praha 1991, s. 177.

## BEMERKUNGEN ZU DER ENTSTEHUNG DES KREUZWEGS VON DUŠAN JURKOVIČ AUF DEM HL. HOSTÝN/HOSTEIN UND PROBLEME SEINER RENOVIERUNG

Aus dem großzügig benommenen architektonischen und Gebietskonzept aus dem Jahre 1903, der die Herrichtung des ganzen Wallfahrtsareals des Gipfels des Berges Hostýn löst, wurde nur der sog. neue Kreuzweg realisiert; nicht aber völlig nach dem von ihm ausgearbeiteten Projekt und unter ihrer Aufsicht. Diese Studie ist eine Zusammenfassung einer Reihe bisher nicht publizierten Realitäten, die bei dem Aufbau entstanden, die im Zusammenhang mit der fachlichen Aufsicht der Restaurierung der Mosaikbilder dieses Kreuzwegs von Köhler, die im Jahre 2009 angefangen hat und bis jetzt dauert. Auch trotzdem, dass aus der Jurkovič Vorstellung nur ein Torso geblieben ist, handelt es sich um eine außerordentliche Handlung, die allen Bauten dieses Sinnes, die auf unserem Gebiet erbaut wurden nicht entspricht.

Die Mehrheit der ersten Bauten in Hostýn für den Stiftungsfond des Heiligen Hostýn und den Jesuitenorden hat der örtlich erfolgreicher Baumeister Otto Zeman aus Bystřice pod Hostýnem/Bistritz

am Hostein vorgeschlagen und realisiert, der treu dem Einfluss des Stileklektizismus des 19. Jahrhunderts, im neoklassizistischen Geist dreizehn Objekte des sog. alten Kreuzwegs erbaut hat, die ideologisch und formal an die ältere Realisierung aus dem Jahre 1890, die Kapelle Johannes Sarkander anknüpfen. Die Zeitungsrevue Nový Život (Neues Leben), die der mährische Vorsteher der Katholischen Moderne P. Karel Dostal-Lutinov (1871–1923) herausgegeben hat, hat schon im Jahre ihrer Einweihung (1902) einen harten kritischen Text veröffentlicht, der das niedrige Niveau der Bauten von Zeman und bildenden Arbeiten von anderen lokalen Künstlern, die bisher für den Stiftungsfond des Heiligen Hostýn gearbeitet haben, bewertet hat.

Ungünstige Nachhalls führten zum Schluss den damaligen Superior der Station der Gesellschaft Jesu P. František Zimmerhackel zu der Idee zu der Besprechung des Ausschusses des Stiftungsfonds des Heiligen Hostýn, die am 30. Juni 1903 stattgefunden hat, Dušan Jurkovič einzuladen, der einen Anstoß zu der Ausarbeitung des Regulationsplanes des Gipfels des Berges Hostýn gegeben hat, samt des Vorschlags und der Trassierung des neuen Kreuzwegs. Eine verantwortliche Person, die von dem Stiftungsfond zu der Handlung und der Zusammenarbeit mit dem Architekten Dušan Jurkovič bei der Realisierung des Generalsplans bestimmt wurde, war der Superior P. František Zimmerhackel. Es ist bestimmt, dass mit ihm Dušan Jurkovič die Einteilung und die Auffassung (Ideenkonzept) der architektonischen Herrichtung des Wallfahrtsareals konsultiert hat, und dass er auch derjenige war, der die endliche Form des neuen Kreuzwegs so bestätigt hat, wie er auf der Skizze aus dem Oktober 1903 dargestellt ist, die in dem Maß 1 : 100 einen entfalteten Blick an einzelne Stationen, samt ihrer Platzierung erfasst, eingelegt in dem Slowakischen Nationalarchiv in Bratislava/Preßburg. Ein Ausgangspunkt des neuen Kreuzwegs sollte ein Versammlungssaal sein, zu dessen Außenwand, orientiert zu dem Glockenturm, hat er an die Mittelachse des Objektes eine flache vorgesetzte Kapelle der 1. Kreuzwegstation platziert, konzipiert genauso wie die anderen, für die Platzierung des dreiteiligen Mosaikbildes. Die folgenden zwölf, harmonisch an dem Hintergrund des Waldes entlang des Bergabhangs zusammengestellt, sind dreierlei Typs. Die Kapellen bilden Rohsteinmauern mit den zuständigen Mosaikszenen, die massive in das Mauerwerk hineingesteckte Dachkonstruktionen tragen und oberhalb des völlig geöffneten Raums vor den Bildern nur auf vertikalen Balken (Stützen) ruhen. Dekorative Dächer bedeckt eine farbige keramische Deckung. Erst auf der IV. und XI. Station wechseln zwei Typen, inspiriert von der Volksarchitektur, die sich durch die Konstruktion des Daches unterscheiden. Der dritte Typus – die Kapelle XI., platziert auf der erhöhten Terrasse, und die Kapelle IV. – verraten durch ihr Aussehen die Inspiration, die aus chinesisch-japanischen Bauten, ohne sichtbaren Konstruktionsdiagonalen herausgehen, die ihre ruhige und ausgewogene Einwirkung stören würden. Nach dem Jurkovič Lageplan aus dem Oktober 1903 ist auch offensichtlich, dass für die letzte XIV. Station mit der Szene der Grablegung, hat er die Ausnützung des bestehenden Objektes der „romanischen Kapelle“ des alten Kreuzwegs, die unweit des Aussichtsturmes steht, vorausgesetzt.

Die Jurkovič zeichnerischen Vorschläge – Projekte der Kapellen des Kreuzwegs und Skizzen weiterer Bauten, die den gesamten Bebauungsplan des Gipfels Hostýn betreffen – befinden sich teilweise in dem Privatfond Dušan Jurkovič in dem Slowakischen Nationalarchiv in Bratislava und teilweise in dem Mährischen Landesarchiv in Brno/Brünn. Hier ist auch seine schriftliche Kommunikation mit den Superioren aus Hostýn P. František Zimmerhackel SJ (in der Funktion 1898–1907), P. Antonín Rejzek SJ (1907–1909) und P. Antonín Ostrčil SJ (1910–1920) hinterlegt, die uns mit den Problemen bekannt macht, denen Jurkovič im Verlauf des Aufbaus des Kreuzganges trotzte. Aus diesen und weiteren in Brno hinterlegten Archivquellen ist deutlich, dass einige kirchliche Repräsentanten den Aufbau dieses Werkes nicht für unbedingt gehalten haben, was für die Zukunft eine Vorzeichnung der ständigen Schwierigkeiten bei seiner Realisierung war. Zu der Finanzierung des neuen Kreuzwegs hat sich ursprünglich auf ihrer Beratung (7. April 1904) der Stiftungsfond des Heiligen Hostýn verpflichtet. Aber, wie es die Nachricht über die Tätigkeit des Stiftungsfonds in den Jahren 1905–1906 belegt, wurde diese Verpflichtung bald an den Jesuitenorden übergeführt, namentlich an den Superior von dem Heiligen Hostýn. In Wirklichkeit wurden die möglichen Beträge für seinen Aufbau, die von einigen Ordensmitgliedern der Gesellschaft Jesu für den „schmerzenden Punkt des Heiligen

Hostýn“ gehalten wurden, durch den Verkauf der gedruckten Bilder der Jungfrau Maria vom Heiligen Hostýn und den kleinen Pilgergeschenke gewonnen. Nach dem Abgang P. František Zimmerhackel aus der Funktion des Superiors ist der Aufbau des Jurkovič Werkes auf Hostýn sogar für einige Jahre stehen geblieben. Die Belebung hat erst der Druck der erwähnten kirchlichen Reformisten initiiert, der von der Vorbereitung der sich nähernden Krönung der Statue der Jungfrau Maria aus Hostýn im Jahre 1912 potenziert wurde. Der Superior Antonín Ostrčilík hat sich nach der längeren Zeit am Anfang des Jahres 1913 wieder an Jurkovič gewendet mit der Bitte um die Zustellung der Baupläne der Kapelle der I. Station, die ein Bestandteil des Versammlungssaales sein sollte.

Im Jahre 1920 hat der Abgang des Superiors P. Antonín Ostrčilík aus der Funktion des Superiors des Heiligen Hostýn auch die Zusammenarbeit mit Dušan Jurkovič beendet. Zusammengefasst mit den Worten František Zákavec aus dem Jahre 1929: „von dem schönen Plan des Architekten ist nur ein Häufchen der Kapellen des Kreuzweges geblieben!“. Die Kapelle der I. Station wurde erst am Anfang der 30. Jahre nach dem Projekt des Baumeisters Metoděj Matuška aus Bystrice pod Hostýnem erbaut. Durch die Zugabe der diagonalen Unterstützungen des Daches hat er einen grundlegenden Mangel an Verständnis für die Jurkovič Bemühung um die Konstruktionsreinheit dieser „Gartenarchitekturen“ nachgewiesen. Die wurden aber später auch zu den anderen Kapellen bei den restauratorischen Eingriffen im Jahre 1941 und am Ende der 90. Jahre des 20. Jahrhunderts zu gegeben, als zu der Veränderung der ursprünglichen Farbigkeit von Jurkovič gekommen ist.

## ABBILDUNGEN

Abb. 1: Chvalčov/Chvaltschov (Bezirk Kroměříž/Kremsier), der alte Kreuzweg auf dem Heiligen Hostýn/Hostein (alle Aufnahmen A. Grossová, 2019, falls nicht anders angeführt ist).

Abb. 2: Otto Zeman, ein Projekt für eine Station des alten Kreuzweges aus August 1900 (MZA, Fond E 26).

Abb. 3: Dušan Jurkovič, ein Regulierungsplan des Grundstückes des Stiftungsfonds des Heiligen Hostýn und „ein entfalteter Blick an einzelne Stationen und ihre Formierung am Rand des Waldes mit der Neigung und der Steigung“ vom Oktober 1903 (Foto SNA, Fond Dušan Jurkovič, Sign. B-7-II-17-5).

Abb. 4: Dušan Jurkovič, eine Skizze des Versammlungssaales mit dem neuen Glockenturm, nicht datiert. (Foto SNA, Fond Dušan Jurkovič, Sign. B-8-II-17-14).

Abb. 5: Dušan Jurkovič, eine Skizze mit dem Blick an die Nordseite des Versammlungssaales mit der Kapelle der I. Station, nicht datiert (Foto SNA, Fond Dušan Jurkovič, Sign. B-7-II-17-9).

Abb. 6: Dušan Jurkovič, ein entfalteter Blick an einzelne Stationen aus dem Oktober 1903 – ein Ausschnitt mit Kapellen der XI.–XIV. Station (Foto SNA, Fond Dušan Jurkovič, Sign. B-7-II-17-5).

Abb. 7: Chvalčov, der neue Kreuzweg auf dem Heiligen Hostýn, Kapellen der XI.–XIV. Station.

Abb. 8: Dušan Jurkovič, eine Skizze der Kapelle des Kreuzweges – nicht realisierte Variante „XIII. Jesus gelegt in das Grab“, 1903 (Foto SNA, Fond Dušan Jurkovič, Sign. B-7-II-17-38A).

Abb. 9: Dušan Jurkovič, eine Skizze der Kapelle des Kreuzweges, 1903 (Foto SNA, Fond Dušan Jurkovič, Sign. B-7-II-17-37).

Abb. 10: Dušan Jurkovič, Eine Skizze der Kapelle des Kreuzweges – nicht realisierte Variante, 1903 (Foto SNA, Fond Dušan Jurkovič, Sign. B-7-II-17-38).

Abb. 11: Eine Rechnung von Jurkovič für den Stiftungsfond des Heiligen Hostýn vom 6. April 1904 (MZA, Fond E 26).

Abb. 12: Dušan Jurkovič, die Kapelle der XIII. Station – Frontalansicht (Foto SNA, Fond Dušan Jurkovič, Sign. B-8-II-17-6).

Abb. 13: Dušan Jurkovič, die Kapelle der XIII. Station – ein Schnitt (Foto SNA, Fond Dušan Jurkovič, Sign. B-7-II-17-8).

Abb. 14: Dušan Jurkovič, die Kapelle der XII. Station – Frontalansicht (Foto SNA, Fond Dušan Jurkovič, Sign. B-8-II-17-25).

Abb. 15: Dušan Jurkovič, die Kapelle der XII. Station – ein Schnitt (Foto SNA, Fond Dušan Jurkovič, Sign. B-8-II-17-17).

Abb. 16: Dušan Jurkovič, die Kapelle der XII. Station – ein Schnitt (Foto SNA, Fond Dušan Jurkovič, Sign. B-8-II-17-22).

Abb. 17: Dušan Jurkovič, eine Skizze der Kapitelle und dekorativen Kragsteine (Foto SNA, Fond Dušan Jurkovič, Sign. B-8-II-17-20).

Abb. 18: Dušan Jurkovič, die Kapelle der XI. Station – Frontalansicht (Foto SNA, Fond Dušan Jurkovič, Sign. B-8-II-17-11).

Abb. 19: Dušan Jurkovič, die Kapelle der XI. Station – ein Schnitt (Foto SNA, Fond Dušan Jurkovič, Sign. B-8-II-17-30).

Abb. 20: Dušan Jurkovič, die Kapelle der XI. Station – ein Grundriss (Foto SNA, Fond Dušan Jurkovič, Sign. B-8-II-17-28).

Abb. 21: Dušan Jurkovič, ein Projekt des Betstuhls für die I. Kapelle (in dem Maßstab 1:1), Blick von der Seite – ein Ausschnitt, 1913 (MZA, Fond E 26).

Abb. 22: Dušan Jurkovič, ein Projekt der Kapelle der I. Station als ein Bestandteil des Versammlungssaales aus dem Juli 1913 (MZA, Fond E 26).

Abb. 23: Dušan Jurkovič, ein Projekt des Betstuhls für die I. Kapelle (in dem Maßstab 1:1), Blick von der Seite – ein Ausschnitt, 1913 (MZA, Fond E 26).

Abb. 24: Metoděj Matuška, ein Projekt der I. Station des neuen Kreuzweges vom November 1930 (MZA, Fond E 26).

Abb. 25: Dušan Jurkovič, ein Regulierungsplan des Grundstückes des Stiftungsfonds des Heiligen Hostýn vom Oktober 1903 – ein Ausschnitt (Foto SNA, Fond Dušan Jurkovič, Sign. B-7-II-17-5).

Abb. 26: Dušan Jurkovič, eine Skizze mit dem Entwurf der selbständigen Kapelle der I. Station, nicht datiert. (Foto SNA, Fond Dušan Jurkovič, Sign. B-8-II-17-21).

Abb. 27: Dušan Jurkovič, eine Skizze der selbständigen Kapelle der I. Station, nicht datiert. (Foto SNA, Fond Dušan Jurkovič, Sign. B-8-II-17-10).

Abb. 28: Ein Situationsgrundriss mit der Einzeichnung der Lage der selbständigen Kapelle der I. Station (Foto SNA, Fond Dušan Jurkovič, Sign. B-8-II-17-23).

Abb. 29: Dušan Jurkovič, eine farbige Zeichnung der Kapelle der XIII. Station, 1905 (Foto SNA, Fond Dušan Jurkovič, Sign. B-8-II-17-2).

Abb. 30: Dušan Jurkovič, eine farbige Zeichnung der Kapelle der XII. Station, 1905 (Foto SNA, Fond Dušan Jurkovič, Sign. B-8-II-17-4).

Abb. 31: Dušan Jurkovič, eine farbige Zeichnung der Kapelle der XI. Station, 1905 (Foto SNA, Fond Dušan Jurkovič, Sign. B-8-II-17-3).

Abb. 32: Historisches Foto der Kapelle der XIII. Station (Fotoarchiv NPU UOP in Kroměříž).

Abb. 33: Historisches Foto der Kapelle der II. Station, das Eingriffe und Herrichtungen der Holzkonstruktionen von Jurkovič erfasst (Fotoarchiv NPU UOP in Kroměříž).

Abb. 34: Historisches Foto der Kapelle der XI. Station (Fotoarchiv NPU UOP in Kroměříž).

Abb. 35: Ansicht der Kapelle der XI. Station mit den nicht originellen diagonalen Stützen.

Abb. 36: Ansicht der Überdachung der Kapelle der IV. Station mit nicht originellen diagonalen Stützen.

Abb. 37: Ansicht der Überdachung der Kapelle der X. Station mit nicht originellen Stützen und mit fehlenden Walmen an Seitengiebeln.

Übersetzung J. Kroupová